



Aktywność gospodarcza i polityczna Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej

Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich
Dominik Mierzejewski,
Bartosz Kowalski,
Przemysław Ciborek



Aktywność gospodarcza i polityczna
Chińskiej Republiki Ludowej w regionie
Europy Środkowej i Wschodniej



WYDAWNICTWO
UNIWERSYTETU
ŁÓDZKIEGO



UNIWERSYTET
ŁÓDZKI



OŚRODEK
SPRAW
AZJATYCKICH

FUNDACJA
KGHM
POLSKA MIEDŹ



Aktywność gospodarcza i polityczna Chińskiej Republiki Ludowej w regionie Europy Środkowej i Wschodniej

Raport Ośrodka Spraw Azjatyckich
Dominik Mierzejewski,
Bartosz Kowalski,
Przemysław Ciborek

Dominik Mierzejewski, Bartosz Kowalski, Przemysław Ciborek – Uniwersytet Łódzki
Ośrodek Spraw Azjatyckich, 91-431 Łódź, ul. Franciszkańska 1/5

REDAKTOR INICJUJĄCY
Witold Szczęsny

SKŁAD I ŁAMANIE
Munda – Maciej Torz

KOREKTA TECHNICZNA
Leonora Gralka

PROJEKT OKŁADKI
Joanna Jaczak

© Copyright by Authors, Łódź 2018
© Copyright for this edition by Uniwersytet Łódzki, Łódź 2018

Publikacja dofinansowana przez Fundację KGHM Polska Miedź na podstawie umowy
nr 24/F/2018 z dnia 13.02.2018 r.

Wydane przez Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
Wydanie I. W.08984.18.0.I

Ark. wyd. 4,0; ark. druk. 7,0

ISBN 978-83-8142-364-9

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego
90-131 Łódź, ul. Lindleya 8
www.wydawnictwo.uni.lodz.pl
e-mail: ksiegarnia@uni.lodz.pl
tel. (42) 665 58 63

Struktura raportu

| | |
|--|----|
| Wnioski | 7 |
| Metodologia badań | 8 |
| Część 1. Analiza sfery deklaratywnej: komunikaty 16+1 i strategiczne partnerstwa wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej | 9 |
| Część 2. Wymiar gospodarczy relacji Chin z Serbią, Węgrami, Czechami, Słowacją, Rumunią i Bułgarią | 20 |
| 2.1. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Serbia. | 20 |
| 2.2. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Węgry. | 25 |
| 2.3. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Czechy | 28 |
| 2.4. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Słowacja | 33 |
| 2.5. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Rumunia | 37 |
| 2.6. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Bułgaria | 40 |
| Część 3. Motywacje i oceny uczestników formatu 16+1. | 46 |

Wnioski

1. Zadaniem formatu 16+1 jest kreowanie liderów współpracy z Chinami w regionie oraz określenie modeli współpracy gospodarczej na poziomie bilateralnym;
2. Podstawowy problem to kwestia percepcji aktorów z Europy Środkowo-Wschodniej (EŚW) w kategoriach globalnego Południa, co w przypadku takich krajów jak państwa Grupy Wyszehradzkiej nie odpowiada obecnym realiom;
3. Wskazana wyżej percepcja kreuje mechanizmy działań, w tym inwestycyjnych, przypisanych chińskiej aktywności na obszarze państw rozwijających się. Dotyczy to zwłaszcza pozaunijnych członków 16+1, tj. państw Bałkanów Zachodnich, w których większość inwestycji finansowana jest przez chiński Exim Bank;
4. Działania Węgier i Serbii odpowiadają ich polityczno-gospodarczym aspiracjom, a także tworzą podstawy pod przewodzenie w regionie w szerszym, nie tylko chińskim kontekście;
5. Podział pracy w formacie 16+1 został dokonany na podstawie wyboru państw EŚW tak, by wykorzystać przewagi konkurencyjne każdego państwa w jak najlepszy sposób w relacjach gospodarczych z Chinami. W tym zakresie format jest w swoim zarysie podziału pracy podobny do przeszłego formatu współpracy Rady Wzajemnej Pomocy Gospodarczej (RWPG);
6. Działania chińskie w formacie 16+1 uznaje się za proces testowania różnych modeli współpracy gospodarczej. W niektórych państwach formatu, m.in. w Bułgarii i Czechach, okazały się one nieprzystające do rzeczywistości europejskiej;
7. Format 16+1 pokrywa się z innymi inicjatywami na osi Północ-Południe, takimi jak m.in. współpraca w ramach projektu Trójmorza czy połączenia Via Carpathia;
8. Na stan relacji wybranych państw EŚW z Chinami oraz na przyszłe działania Chin w regionie wpływ mają trzy główne czynniki: (a) stan relacji z Rosją i UE, (b) populacja chińskiej diaspory, (c) stanowisko opinii publicznej wobec Chin;
9. W ocenach wybranych państw formatu 16+1 dominuje poczucie rozczarowania wynikającego z dotychczasowych efektów współpracy z Chinami: niski wolumen inwestycji oraz rosnący deficyt w handlu zagranicznym.

Metodologia badań

Raport został przygotowany w oparciu o trzy podstawowe działania przyjęte w badaniach politologicznych, do których zaliczono:

1. Analizę jakościową/porównawczą deklaracji dwustronnych i komunikatów 16+1 – określenie podziału pracy w relacjach Chin z 16 państwami EŚW;
2. Analizę ilościową i strukturalną relacji handlowych Chin z wybranymi państwami Europy Środkowo-Wschodniej i Bałkanów Zachodnich;
3. Wizyty studyjne w wybranych państwach Europy Środkowej i Bałkanów Zachodnich: Belgradzie, Budapeszcie, Bukareszcie, Pradze i Sofii, a także w Chengdu, Chongqingu i Pekinie.

Raport został przygotowany przez analityków Ośrodka Spraw Azjatyckich UŁ prof. Dominika Mierzejewskiego, dra Bartosza Kowalskiego oraz mgra Przemysława Ciborka dzięki wsparciu finansowemu Fundacji KGHM Polska Miedź.

Część 1

Analiza sfery deklaratywnej: komunikaty 16+1 i strategiczne partnerstwa wybranych państw Europy Środkowo-Wschodniej

Dla zrozumienia politycznego zaangażowania aktorów z Europy Środkowo-Wschodniej w relacjach z Chinami niezbędne jest omówienie deklaracji politycznych w oparciu o analizę dokumentów podpisywanych po szczytach 16+1 (2013–2018) oraz dokumentów strategicznego partnerstwa podpisanych z wybranymi państwami regionu. Partnerstwo strategiczne to jedna z form działań chińskiej dyplomacji w obiegu międzynarodowym, służąca podkreśleniu ważności partnerów oraz wyznaczeniu strategicznych kierunków działań dla umawiających się stron. Z punktu widzenia wyznaczania strategicznych ról w relacjach dwustronnych istotna jest analiza porównawcza deklaracji związanych z kwestiami poparcia dla suwerenności i integralności Chin, a także rozłożenia akcentów w odniesieniu do relacji z Unią Europejską oraz konwergencji z planami gospodarczymi i współpracy władz lokalnych.

Format współpracy Chin z państwami Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej został zainicjowany przez premiera Wen Jiabao w Warszawie w 2012 roku¹. Początkowo mechanizm ten, uznawany za inicjatywę chińskiego polityka, nie zapowiadał znaczącego oddziaływania w chińskiej polityce zagranicznej. Z czasem jednak stał się ciekawą formą promocji chińskich interesów, a także bardziej złożonego obrazu działań tego państwa w polityce międzynarodowej. Należy uznać, że miało to prowadzić w dalszej perspektywie do stworzenia mechanizmu współpracy polityczno-gospodarczej w oparciu o podział pracy uczestników formatu. Analiza komunikatów ogłaszanych po kolejnych szczytach 16+1 wskazuje na trzy podstawowe kwestie: (1) wyodrębnienie liderów współpracy z Chinami, (2) podział pracy między uczestników formatu, (3) marginalizację państw niezainteresowanych inicjatywą. Na podstawie ilościowego zestawienia należy wskazać, że liderami współpracy z Chinami w formacie 16+1 są: Węgry, Serbia, Czechy i Polska. Państwa, które należy uznać za średnio zaawansowane to: Bułgaria, Rumunia, Macedonia, Łotwa, Słowenia, Chorwacja, a państwa zainteresowane jednym lub dwoma sektorami współpracy to Bośnia i Hercegowina, Litwa, Czarnogóra, Słowacja, Albania oraz Estonia (zob. Tabela 1).

¹ Europa Środkowo-Wschodnia jest w koncepcji „16+1” rozumiana bardzo szeroko, zarówno pod względem geograficznym, jak i politycznym. W szesnastce znajdują się: Albania, Bośnia i Hercegowina, Bułgaria, Chorwacja, Czarnogóra, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Macedonia, Rumunia, Serbia, Słowacja, Słowenia, Węgry oraz Polska. Spośród wymienionych państw 11 to członkowie UE, natomiast 12 znajduje się w strukturach NATO.

Tabela 1
Ilościowe zestawienie wzmiankowania państw w komunikatach 16+1 (2013–2018)

| Rok | Węgry | Serbia | Czechy | Polska | Bulgaria | Rumunia | Macedonia | Łotwa | Słowenia | Chorwacja | Bośnia i Hercegowina | Litwa | Czarnogóra | Słowacja | Albania | Estonia |
|------|-------|--------|--------|--------|----------|---------|-----------|-------|----------|-----------|----------------------|-------|------------|----------|---------|---------|
| 2013 | 2 | 1 | 3 | 4 | 1 | 4 | 1 | 2 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 | 1 |
| 2014 | 13 | 7 | 9 | 8 | 5 | 6 | 2 | 3 | 3 | 1 | 1 | 3 | 1 | 1 | 4 | 1 |
| 2015 | 9 | 12 | 10 | 10 | 4 | 8 | 10 | 8 | 7 | 3 | 2 | 5 | 1 | 3 | 1 | 4 |
| 2016 | 12 | 8 | 7 | 5 | 7 | 4 | 4 | 7 | 7 | 4 | 4 | 2 | 2 | 3 | 1 | 2 |
| 2017 | 8 | 7 | 6 | 2 | 6 | 2 | 5 | 2 | 2 | 4 | 4 | 2 | 4 | 3 | 1 | 1 |
| 2018 | 10 | 10 | 5 | 8 | 8 | 5 | 5 | 3 | 2 | 7 | 6 | 5 | 3 | 1 | 3 | 1 |
| Suma | 54 | 45 | 40 | 37 | 31 | 29 | 27 | 25 | 22 | 20 | 18 | 18 | 12 | 12 | 11 | 10 |

Źródło: opracowanie własne na podstawie komunikatów 16+1 (2013–2018).



Infografika 1

Ważność państw formatu 16+1 wg ilościowego zestawienia z komunikatów 16+1
Opracowanie: Joanna Jatczak na podstawie zestawienia Tabela 1.

W kolejnych latach funkcjonowania formatu dochodziło do sprecyzowania obszarów współpracy. Począwszy od 2013 roku, zaczęto zarysowywać segmenty relacji gospodarczych i politycznych. Do tej drugiej grupy należy zaliczyć rozszerzenie formatu o współpracę władz lokalnych oraz współpracę młodych liderów politycznych Komunistycznej Partii Chin z wybranymi partiami regionu Europy Środkowej i Wschodniej.

Wraz z adaptacją poszczególnych państw do chińskiej propozycji wielostronnego formatu współpracy, w ciągu ostatnich sześciu lat działań formatu następował podział pracy, dyktowany przez zainteresowanie poszczególnych państw konkretnymi sektorami oraz wolę współpracy z Chińską Republiką Ludową. 16 państw z Europy Środkowej, Wschodniej i Południowej w różny sposób adaptowało się do nowej rzeczywistości. Z jednej strony aktywnie współzawodniczyły o miano lidera współpracy z Chinami, np. Węgry czy Czechy, z drugiej zaś wykazywały daleko idący sceptycyzm, jak choćby Estonia.

Z kolei podejście Słowacji, Łotwy, Bośni i Hercegowiny oraz Albanii, jako państw zaliczonych do grupy najmniej zainteresowanych formatem, cechowało jednocześnie zainteresowanie pojedynczymi sektorami gospodarki w ramach współpracy z Chinami. Wynika to z pewnością z realnej oceny możliwości współpracy oraz z ograniczonych zasobów, które mogą zostać zaoferowane w ramach partnerstwa z Chinami. Słowacja kreuje się jako podmiot zaawansowany technologicznie, mogący służyć jako hub transferu wysokich technologii. Łotwa z kolei, od szczytu w Rydze, plasuje się jako centrum logistyczne, będąc łącznikiem między Wschodem i Zachodem; z tego punktu widzenia ważne było utworzenie Sekretariatu Logistycznego w czasie Forum w Rydze w 2016 roku. Tym samym Łotwa wykorzystuje swój potencjał portu bałtyckiego, mogącego transportować chińskie towary. Istotnym elementem jest dalsze rozszerzenie współpracy przez łotewski rząd z suchym portem w Duisburgu, który posiada połączenie kolejowe z Chongqingiem². W przypadku Bośni i Hercegowiny nadrzędnym polem współpracy ma być kooperacja w dziedzinie weterynarii, natomiast Albania pretenduje do roli miejsca internacjonalizacji chińskiej waluty RMB.

W odniesieniu do działań Estonii należy uznać, że z uwagi na silne relacje z Finlandią oraz państwami skandynawskimi, rząd w Tallinie będzie wyrażał większe zainteresowanie formatem współpracy w ramach tzw. Arktycznego Jedwabnego Szlaku i współpracą w ramach 5+1 (państwa skandynawskie plus Chiny).

Gospodarka morska ma być domeną Polski, Chorwacji i w mniejszym stopniu Słowenii. W komunikatach wskazuje się na współpracę portową trzech mórz: Bałtyckiego, Adriatyckiego i Czarnego. W tym aspekcie warto odnotować, że jeden z nielicznych aktywnie działających Sekretariatów 16+1, został powołany przez polskie Ministerstwo Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej. Istotnym faktem jest natomiast brak zaangażowania Rumunii czy Bułgarii, jako państw mających dostęp do linii brzegowej Morza Czarnego. Związane jest to z promowaniem przez rząd w Bukareszcie korytarza transportowego rzeki Dunaj – od Morza Czarnego (port w Konstancy), przez Serbię, Węgry i Austrię, do Europy Zachodniej.

Bułgaria, która próbuje aspirować do istotnej roli w formacie 16+1, promuje rolnictwo. Należy tu podkreślić budowę „pokazowego gospodarstwa chińsko-bułgarskiego 16+1”. W specjalnej strefie rolnej współpracuje ponad 20 partnerów. Są to jednostki naukowo-badawcze, takie jak: Chińska Akademia Nauk Rolniczych, Centrum Badań Uprawy Ryżu w Chinach, Bułgarska Akademia Nauk, Uniwersytet Rolniczy w Płowdiwie oraz chińskie firmy: Huada Gene Agriculture Holding Co. Ltd., Tianjin Tianshinong Farming Technology Co. Ltd., Bright Food (Group) Co. Ltd. Inwestycje w strefie miały wynieść 60 milionów EUR oraz stworzyć ponad 500 nowych miejsc pracy³.

Sektor energetyczny wskazany został przez Węgry, Rumunię i Serbię. W tym kontekście na pierwszy plan wysuwa się współpraca w dziedzinie energii jądrowej. Chińskie inwestycje

² A. Maldups, *Latvia Logistic and Belt and Road Initiative*, Ministry of Transport, Republic of Latvia, <https://mtu.gov.ua/files/Andris%20MALDUPS,%20Director%20of%20the%20Transit%20Policy%20Department,%20Ministry%20of%20Transport%20of%20the%20Republic%20of%20Latvia.pdf> [dostęp 18.10.2018].

³ *The First China-CEECs Agricultural Cooperation Demonstration Zone Unveiled in Sofia*, http://english.agri.gov.cn/news/dqnf/201807/t20180713_296009.htm [dostęp 18.10.2018].

mogą w tym zakresie rywalizować z rosyjskimi bądź stanowić ich uzupełnienie. We wrześniu 2016 roku w Bukareszcie powołano Centrum ds. Współpracy Energetycznej (Center for Dialogue and Cooperation on Energy Projects 16+1), które jest wydzieloną częścią Ministerstwa Energii.

Z punktu widzenia dalszych działań Polski ważne jest wskazanie obszaru współpracy małych i średnich przedsiębiorstw. Ma ona jednak, jak wynika z komunikatów, ograniczać się do udziału polskich firm w targach organizowanych w Kantonie czy Ningbo.

Tabela 2
Podział pracy w komunikatach 16+1 (2013–2018)

| Kraj/Rok | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 |
|----------------------|---------------------------------------|---|--|--|---|--|
| Albania | | umiędzynarodowienie RMB, kultura | | | współpraca celna | logistyka, infrastruktura |
| Bośnia i Hercegowina | | | handel | handel, turystyka | innowacje, rolnictwo, weterynaria | innowacje, handel, szkolnictwo wyższe, weterynaria |
| Bułgaria | | rolnictwo, szkolnictwo wyższe | rolnictwo, kultura | władze lokalne, rolnictwo, MŚP | rolnictwo, szczyt 2018, współpraca lokalna | władze lokalne, kultura, prawo gospodarcze, centrum globalne |
| Chorwacja | | | turystyka, kultura | współpraca kulturalna, turystyka | gospodarka morska (Trójmorze), MŚP, turystyka | kultura, turystyka, Forum w 2019 |
| Czarnogóra | | | | medycyna chińska | ochrona środowiska, medycyna chińska, współpraca celna | medycyna chińska, ochrona środowiska, współpraca celna |
| Czechy | współpraca wizowa, forum inwestycyjne | energia jądrowa, kinematografia, medycyna chińska, służba zdrowia, władze lokalne, forum inwestycyjne | finanse, przemysł maszynowy i lotniczy, forum inwestycyjne, kinematografia, edukacja | forum inwestycyjne, współpraca lotnicza, targi przemysłu maszynowego, medycyna chińska | forum inwestycyjne, przemysł lotniczy, medycyna chińska | forum inwestycyjne, przemysł lotniczy, medycyna chińska, nadzór farmaceutyczny |
| Estonia | | | kultura, rolnictwo | kultura | | |
| Litwa | | inwestycje, obligacje Bank of China | współpraca fitosanitarna, sztuka | chińska medycyna | rolnictwo | finanse, rolnictwo |
| Łotwa | logistyka | logistyka | logistyka, transport, sztuka | logistyka, transport, handel, | logistyka | władze lokalne Ningbo, turystyka |
| Macedonia | | | współpraca logistyczna, celna | logistyka w projekcie z Węgrami i Serbią | kultura, medycyna chińska | logistyka, infrastruktura |

| Kraj/Rok | 2013 | 2014 | 2015 | 2016 | 2017 | 2018 |
|----------|---|--|--|---|--|---|
| Polska | ochrona środowiska, utworzenie China-CEE Fund | utworzenie sekretariatu ds. biznesu, sekretariatu ds. inwestycji, ochrona środowiska, panel na EKG w Katowicach | logistyka (połączenie kolejowe), współpraca celna, kultura, współpraca fitosanitarna | udział w e-commerce, współpraca w ramach Trójmorza, MŚP, kultura | gospodarka morska (Trójmorze) | handel, inwestycje, współpraca celna, kultura |
| Rumunia | współpraca wizowa | energia, energia nuklearna, rolnictwo, kineematografia | energia, podatki, kultura, edukacja | energia, współpraca polityczna młodych liderów | energia | energia, <i>smart city</i> , piłka nożna kobiet, kultura |
| Serbia | | połączenie kolejowe, fundusz infrastrukturalny | logistyka, transport, kultura, współpraca celna | transport, infrastruktura, współpraca celna, kulturowa | infrastruktura, edukacja | połączenie kolejowe Belgrad-Budapeszt, logistyka, kultura, nowe źródła energii, przemysł drzewny |
| Słowacja | | | transfer technologii | transfer technologii, współpraca kulturalna | transfer technologii, innowacje | |
| Słowenia | | | rolnictwo, przemysł drzewny, współpraca celna | współpraca rolna, przemysł drzewny, kultura | gospodarka morska (Trójmorze) | współpraca celna |
| Węgry | inwestycje | połączenie kolejowe Belgrad-Budapeszt, rolnictwo, inwestycje, umiędzynarodowienie RMB, energia nuklearna, inwestycje w obligacje Bank of China | infrastruktura, kultura, promocja medycyny chińskiej, logistyka | energia atomowa, kultura, rolnictwo, współpraca celna, infrastruktura | połączenie kolejowe Belgrad-Budapeszt, współpraca bankowa, China Development Bank, medycyna chińska, współpraca mediów | współpraca banków centralnych, połączenie kolejowe Belgrad-Budapeszt, logistyka, promocja medycyny chińskiej, kultura |

Źródło: opracowanie własne na podstawie komunikatów 16+1 (2013–2018).

Jak już wspomniano, wśród państw najbardziej aktywnych należy wskazać Węgry, Serbię, Czechy i Polskę. Można założyć, że oprócz Republiki Czeskiej, trzy pozostałe państwa mają aspiracje nie tylko do rozwijania aktywnej współpracy z Chinami, ale również pełnienia roli centrum oddziaływania na politykę regionu w szerszej skali.

W przypadku Węgier dominują dwa obszary: współpraca finansowa i logistyczna. Z uwagi na fakt, że motorem napędowym relacji z Chinami jest Bank Centralny, Budapeszt realizuje projekty związane z umiędzynarodowieniem chińskiej waluty RMB. Ponadto Węgrzy aspirują do bycia logistycznym hubem, nie tylko na Europę Środkową, ale również Zachodnią, będąc

określanym przez stronę chińską jako „serce Europy”. Stąd też promują budowę połączenia kolejowego Belgrad–Budapeszt i szerszych działań w ramach tworzenia korytarzy komunikacyjnych między Azją i Europą.

W perspektywie Węgier i Serbii kluczowa jest budowa połączenia kolejowego z udziałem chińskiego kapitału, stanowiącego swego rodzaju połączenie dwóch najważniejszych centrów współpracy z Chinami w formacie 16+1. Nie jest wykluczone, że jest to próba pogodzenia interesów dwóch rywalizujących ze sobą podmiotów. Oba państwa, mające ogromne aspiracje do przewodzenia w regionie, realizując wspólny projekt, będą musiały tonować czy wręcz niwelować podkreślanie własnych interesów. Innymi słowy, taka inicjatywa ma w swoim założeniu minimalizować negatywne skutki rywalizacji serbsko-węgierskiej, osadzonej przede wszystkim na gruncie historycznym. Z drugiej strony, połączenie kolejowe Serbii z Węgrami to część szerszego projektu, określanego mianem „mostu lądowo-morskiego”, który wpisuje się w chińskie działania tworzenia „morskiego szlaku jedwabnego”. W tym aspekcie konieczny dla powodzenia tego projektu jest udział Macedonii oraz Grecji, gdzie Chiny dzierżawią port w Pireusie (zob. Mapa 1).

W odniesieniu do ilościowego zestawienia sektorów współpracy Węgry i Czechy należą do liderów, obejmując kolejno 12 i 9 gałęzi gospodarki. Na kolejnych miejscach wskazać należy Rumunię i Serbię, które współpracują z Chinami w 8 obszarach gospodarczych. Wraz z zaangażowaniem państw formatu rozpoczęto tworzenie Sekretariatów – ciał, które miały za zadanie koordynowanie działań państw członkowskich, a także promocję państwa tworzącego Sekretariat. Należy zwrócić uwagę, że we wszystkich państwach regionu Chiny promują swoją kulturę, a w wybranych także medycynę. Takie zestawienie wydaje się dość naturalne – państwa chcąc mieć większe oddziaływanie na partnera, promują własne *soft power* (zob. Tabela 3).



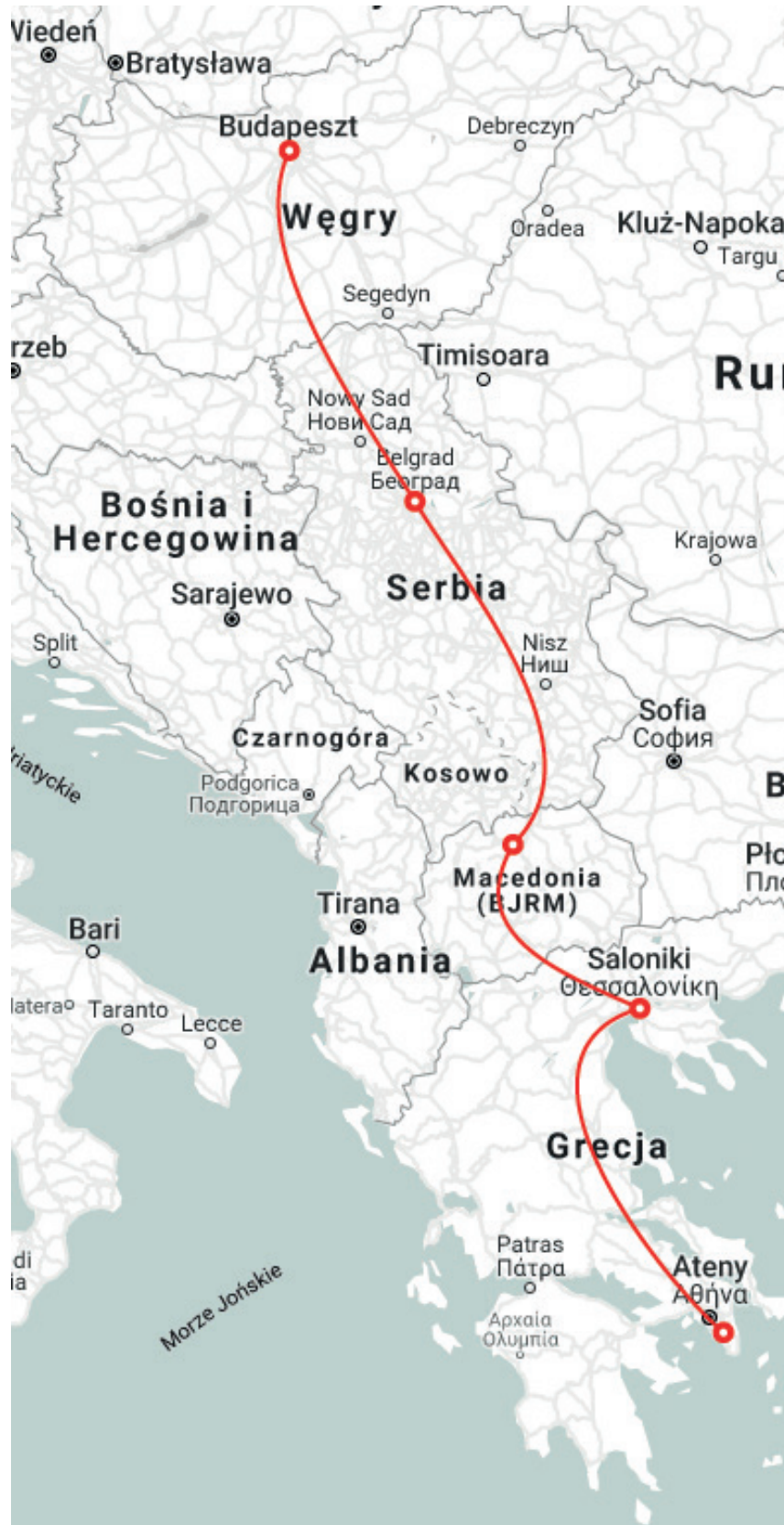
Infografika 2. Ilość sektorów współpracy z Chinami w państwach formatu 16+1

Opracowanie: Joanna Jateczak na podstawie zestawienia Tabela 3.

Tabela 3
Sektorowość współpracy w ramach formatu 16+1

| Państwo | kultura | medycyna chińska | inwestycje | finanse | wysokie technologie | logistyka | handel | Infrastruktura | gospodarka morską | energia | energia atomowa | rolnictwo | weterynaria | innowacje | MŚP | współpraca lokalna | turystryka | przemysł drzewny | prawy celne | szkolnictwo wyższe | ochrona środowiska | lotnictwo | przemysł maszynowy | farmacja | sane-pid | współpraca polityczna | piłka nożna | ILOŚĆ |
|----------------------|---------|------------------|------------|---------|---------------------|-----------|--------|----------------|-------------------|---------|-----------------|-----------|-------------|-----------|-----|--------------------|------------|------------------|-------------|--------------------|--------------------|-----------|--------------------|----------|----------|-----------------------|-------------|-------|
| Albania | TAK | | | TAK | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | 2 |
| Bośnia i Hercegowina | TAK | | | | | | TAK | | | | | | TAK | TAK | | | | | | TAK | | | | | | | | 5 |
| Bulgaria | TAK | | | | | | | | | | | TAK | | | TAK | TAK | | | | | | | | | | | | 4 |
| Chorwacja | TAK | | | | | | | | TAK | | | | | | TAK | TAK | TAK | | | | | TAK | TAK | | | | | 7 |
| Czarnogóra | TAK | TAK | | | | | | | | | | | | | | | | TAK | | | | | | | | | | 3 |
| Czechy | TAK | TAK | TAK | TAK | | | | | | | | | | | | TAK | TAK | | | | | | | | | | | 7 |
| Estonia | TAK | | | | | | | | | | | TAK | | | | | | | | | | TAK | | | TAK | | | 4 |
| Łotwa | TAK | | | | | | | | | | | | | | | | | | TAK | | TAK | | | | | | | 6 |
| Macedonia | TAK | TAK | | | | TAK | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | | 3 |
| Polska | TAK | | TAK | | | | | | TAK | | | | | | TAK | TAK | | | | | | | | | TAK | | | 5 |
| Rumunia | TAK | | | | | | | | | TAK | TAK | | | | | TAK | TAK | | | | | TAK | | | | | | 7 |
| Serbia | TAK | | | | | TAK | | TAK | | TAK | | | | | | | | | | | TAK | | | | | TAK | TAK | 8 |
| Słowacja | TAK | | | | TAK | | | | | | | | | | | | | | | | TAK | | | | | | | 4 |
| Słowenia | TAK | | | | | | | | TAK | | | | | | | | | | | | TAK | | | | | | | 5 |
| Węgry | TAK | TAK | TAK | TAK | | TAK | | TAK | | TAK | TAK | TAK | TAK | TAK | | | TAK | TAK | TAK | TAK | | | | | | | | 12 |

Źródło: opracowanie własne na podstawie komunikatów 16+1 (2013–2018).



Mapa 1. Projekt połączenia Pireusu z Budapesztem

Źródło: mapa na podstawie opracowania <http://www.oboreurope.com/en/greece-bri/>

W odniesieniu do kwestii poparcia dla suwerenności i integralności terytorialnej najbardziej lakoniczny jest komunikat o strategicznym partnerstwie, podpisany przez prezydenta Miloša Zemana i przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga w Pradze (marzec 2016 roku). Stwierdza się w nim, że Czechy potwierdzają podtrzymywanie zasady „jednych Chin”, szanując ich suwerenność i integralność terytorialną. Ważne jest to, że strony odwołują się do Karty Narodów Zjednoczonych jako gwaranta zasady nieingerencji w wewnętrzne kwestie polityczne⁴. Ponadto Czechy dość dyplomatycznie poparły kwestie pokojowego rozwiązania dysput terytorialnych, które zagrażają bezpieczeństwu regionalnemu i światowemu, oraz walkę z terroryzmem i ekstremizmem. Jednak biorąc pod uwagę dość pragmatyczne podejście władz w Pradze, nie jest to nic szczególnego. W odniesieniu do relacji z Unią Europejską strony „wymieniły poglądy”, co w języku dyplomatycznym nie ma istotnego znaczenia. W przypadku Czech zapis o polityce „jednych Chin” znalazł się również na poziomie władz lokalnych – w porozumieniu o ustanowieniu miast partnerskich, podpisanym między Pragą i Pekinem w lutym 2016 roku⁵. Zawarte na pięć lat porozumienie określa standardowe w takich przypadkach obszary współpracy, jak: turystyka, handel, kultura, opieka zdrowotna i edukacja. Kontrowersje wzbudził natomiast fakt, że w treści umowy znalazły się, z inicjatywy Pekinu, zapisy o polityce „jednych Chin” i określające Tajwan jako „nieodłączną część Chin”, przekraczając tym samym sformułowania zawarte na poziomie porozumienia między rządami centralnymi. Chociaż Czechy oficjalnie akceptują politykę „jednych Chin”, to zapis o Tajwanie spotkał się z krytyką części członków rady miejskiej Pragi jako niepotrzebny akt politycznego serwilizmu. Członkowie rady z grupy TOP 09 skrytykowali decyzję zgromadzenia jako niezgodną z konstytucją, ponieważ przekraczającą uprawnienia miasta z powodu angażowania się w politykę zagraniczną, będącą prerogatywą szczebla centralnego⁶.

W komunikacie z 2016 roku strona polska zapewniła o wsparciu dla pokojowych relacji w Cieśninie Tajwańskiej oraz realizacji polityki „jednych Chin”. Komunikat rumuński wskazuje na wsparcie dla „dzieła” zjednoczenia Chin oraz potwierdzenia realizacji polityki „jednych Chin”. W komunikacie podpisanym w Warszawie nie pojawiają się kwestie zwalczania terroryzmu czy pokojowych rozwiązań kwestii spornych, ale strategiczne partnerstwo z ChRL ujmuje się w kategoriach współpracy między Unią Europejską i Chinami. Istotny jest też fakt podkreślania działań na rzecz wyrównywania bilansu handlowego oraz tworzenia wspólnoty interesów⁷. Strona bułgarska uznała, że rząd Chińskiej Republiki Ludowej jest jedynym rządem legalnie reprezentującym to państwo na arenie międzynarodowej.

⁴ Fakt, że w chińskiej nomenklaturze podkreśla się zasadę 互不干涉内政 *hu bu ganshe neizheng* może być różnie interpretowany. Z jednej strony chodzić tu może tylko o kwestię polityki wewnętrznej w odniesieniu do praw człowieka zaczerpniętych z modelu demokracji liberalnej, nie zaś np. planów rozwoju gospodarczego, czyli praw człowieka rozumianych jako możliwość rozwoju, bogacenia się czy wychodzenia z ubóstwa. W tym drugim aspekcie należy uważać, że Chińska Republika Ludowa może być częścią rozwoju gospodarczego innych państw, gwarantując sobie brak ingerencji w wewnętrzne kwestie polityczne w Chinach. Szerzej zob.: D. Mierzejewski, *Między pragmatyzmem a konfucjańską moralnością. Dezideologizacja retoryki chińskiej polityki zagranicznej w okresie reform*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2013.

⁵ Ch. Johnstone, Prague Votes for Controversial Partnership Agreement with Beijing, Radio Prague, 26.02.2016, <https://www.radio.cz/en/section/curraffrs/prague-votes-for-controversial-partnership-agreement-with-beijing> [dostęp 30.10.2018].

⁶ *Zhonghua Renmin Gongheguo he Jieke Gongheguo guanyu jianli zhanlue huoban guanxi de lianhe shengming* (Wspólny komunikat o ustanowieniu strategicznego partnerstwa między ChRL i Republiką Czeską), http://www.xinhuanet.com/world/2016-03/29/c_1118480426.htm [dostęp 30.10.2018].

⁷ 深化中波合作符合两国利益 *shenhua Zhong Bo hezuo fuhe liangguo liyi* – w odniesieniu do działań chińskich na arenie międzynarodowej należy wskazać, że takie określenie daje podstawy do budowy relacji opartych na interesach, nie zaś na wartościach. W przypadku odmienności ustrojowej ChRL i Polski podobna narracja może budować pragmatyczne relacje bilateralne, choć niekoniecznie w szerszym kontekście relacji Chin z Zachodem.

Najdalej w swoich deklaracjach politycznych poszły Węgry, Słowacja i Serbia. Rząd węgierski przeciwstawia się jakimkolwiek pogwałceniom chińskiej suwerenności i integralności terytorialnej, zarówno w warstwie retorycznej, jak i działaniach praktycznych, oraz popiera realizację polityki „jednych Chin”. Ponadto obie strony uznają poszanowanie własnych interesów kluczowych (*hexin liyi* 核心利益), co, biorąc pod uwagę dyskusje w Chinach, wskazuje, że Węgry popierają ChRL w pokojowym rozwiązaniu spornych kwestii terytorialnych i zapewniają, iż kluczowym dla stabilności ChRL jest bezpieczeństwo obecnego systemu politycznego Chińskiej Republiki Ludowej⁸. Republika Węgierska docenia wizję wielkiego odrodzenia narodu chińskiego, prezentowaną przez przewodniczącego, mając nadzieję, że proces ten przyniesie światu więcej okazji dla tworzenia pokoju i dobrobytu. Takie sformułowanie z szerszej perspektywy historycznej należy uznać za odzwierciedlenie aspiracji Węgier do odgrywania większej roli w regionie oraz – szerzej – w Europie.

Wielkie odrodzenie narodu chińskiego to projekt zapoczątkowany przez „ojca chińskiej republiki” Sun Yat-sena. W przypadku Węgier ważna, ciągle żywa i dyskutowana jest porażka po I wojnie światowej i traktat z Trianon (1920 rok). Kontekst ten daje podstawy do symbolicznego końca wieku upokorzeń zarówno w przypadku chińskim, jak i węgierskim. W szerszym kontekście aktywnej polityki Budapesztu takie poparcie jest dość naturalnym wsparciem innych państw aspirujących do roli liderów. Warto podkreślić, że strony zapewniły się nawzajem o wsparciu do projektów infrastrukturalnych, w tym połączenia kolejowego Budapeszt–Belgrad, oraz współpracy w dziedzinie produkcyjnej. W kontekście współpracy z Unią Europejską projekty Chin w Europie Środkowej zostały uznane jako mające istotny pozytywny wpływ na relacje Chin z Europą: dwóch istotnych centrów siły w stosunkach międzynarodowych. Strony zapewniły też o wspólnych wysiłkach na rzecz walki z terroryzmem i ekstremizmem⁹.

Wieloznaczne zapisy znajdują się natomiast w porozumieniu między Słowacją i Chińską Republiką Ludową z 2003 roku. Słowacja deklaruje, że w stosunkach międzynarodowych są tylko jedne Chiny, a rząd ChRL to jedyny legalny rząd reprezentujący Chiny. Tajwan jest nierozdzielalną częścią Chin, Słowacja zaś wspiera zasadę „jednych Chin”, deklaruje nienawiązanie stosunków politycznych z Tajwanem, a jedynie utrzymywanie prywatnych kontaktów z tajwańskim biznesem. Takie stwierdzenie należy, podobnie jak w przypadku czeskim, określić jako bardzo pragmatyczne. Z jednej strony rząd w Bratysławie nie deklaruje wsparcia politycznego, z drugiej zaś – w oficjalnym komunikacie z Chińską Republiką Ludową gwarantuje sobie swobodę działań gospodarczych czy prywatnych z Tajwanem.

Obie strony zapewniły również o działaniach na rzecz podstawowych interesów narodu (ludu) oraz nieingerencji w wewnętrzne kwestie polityki umawiających się stron. Słowacja została uznana za ważnego członka wspólnot europejskich oraz NATO, a Chiny podkreśliły szacunek dla wyboru władz w Bratysławie. Oprócz akceptacji odmiennych dróg rozwoju, uzależnionych od stanu rozwoju państwa, strony wyraziły poparcie dla walki z terroryzmem i religijnym ekstremizmem, a także handlem bronią, narkotykami i zorganizowanymi grupami przestępczymi. Podobnie jak w komunikacie polsko-chińskim, wskazano na wagę wyrównywania bilansu w handlu dwustronnym¹⁰.

⁸ Do kluczowych interesów narodowych ChRL zalicza się ochronę istniejącego systemu politycznego, bezpieczeństwa narodowego, suwerenności i integralności terytorialnej oraz stabilny rozwój społeczno-gospodarczy.

⁹ *Zhonghua Renmin Gongheguo he Xiongyali Gongheguo guanyu jianli quanmian zhanlue huoban guanxi de lianhe shengming* (Wspólny komunikat o ustanowieniu całościowego strategicznego partnerstwa między ChRL i Republiką Węgier), http://www.xinhuanet.com/world/2017-05/13/c_1120966856.htm [dostęp 30.10.2018].

¹⁰ *Zhonghua Renmin Gongheguo he Siluofake Gongheguo guanyu jianli quanmian zhanlue huoban guanxi de lianhe shengming* (Wspólny komunikat o ustanowieniu całościowego strategicznego partnerstwa między ChRL i Republiką Słowacji), https://www.fmprc.gov.cn/web/ziliao_674904/1179_674909/t23821.shtml [dostęp 30.10.2018].

W tekstach analizowanych dokumentów, najbardziej zdecydowane poparcie dla Chin wyraziła Serbia (czerwiec 2016 rok). Wyrażono akceptację dla niezmiennie prowadzonej polityki „jednych Chin”, przyznając, że są one jedyną legalną reprezentacją rząd w Pekinie, a Tajwan jest integralną częścią Chin. Rząd serbski zobowiązał się do nienawiązania oficjalnych kontaktów z Tajwanem, a także do przeciwstawiania się próbom promowania „niepodległości Tajwanu”. Jako jedyny rząd w formacie 16+1 mający strategiczne partnerstwo z Chinami strona serbska wsparła stanowisko Pekinu w sprawie Morza Południowochińskiego. Chiny z kolei popierają integralność terytorialną Republiki Serbii, negując tym samym działania Kosowa jako oddzielnego podmiotu na arenie międzynarodowej

Różnice w podejściu do relacji z Chinami poszczególnych państw Europy Środkowo-Wschodniej wynikają z odmiennego postrzegania własnych problemów związanych z suwerennością. Najbardziej widocznym przykładem w tym względzie jest stanowisko Serbii. Belgrad, po wojnach w latach 90. XX wieku oraz po odłączeniu Kosowa, będzie promował wszelkie formy negocjacji prowadzonej uprzednio polityki. W tym przypadku Chiny stają się jego naturalnym partnerem.

W partnerstwie chińsko-serbskim zwraca również uwagę wzmiankowanie projektu współpracy portów Morza Bałtyckiego, Czarnego i Adriatyku jako elementu zapewniającego stabilność i dobrobyt w Bałkanach. W tym punkcie, z uwagi na fakt, że „Trójmorze” jest koncepcją realizowaną przez rząd w Zagrzebiu, włączenie do komunikatu chińsko-serbskiego powinno być interpretowane jako próba tworzenia porozumienia na Półwyspie Bałkańskim. Warto zauważyć, że w dokumencie pojawiła się również kwestia równych, zbalansowanych relacji handlowych¹¹.

Relacje między Sofią i Pekinem oparte są na deklaracji o „przyjaznym partnerstwie” z 2014 roku. Obie strony zapewniły o poszanowaniu „kluczowych interesów”, a Bułgaria zadeklarowała poparcie dla rządu w Pekinie jako jedynego legalnie reprezentującego Chiny. Ważne jest to, że podobnie jak Węgry w 2017 roku, rząd w Sofii poparł „wielkie odrodzenie narodu chińskiego” oraz obowiązujący ówczesnie slogan „chińskiego marzenia”. Strony zadeklarowały współpracę w zwalczaniu protekcjonizmu i działaniu na rzecz wolnego handlu oraz zwalczanie terroryzmu i wspieranie wysiłków na rzecz ograniczenia zmian klimatycznych. Zadeklarowano również działania w oparciu o zasady Narodów Zjednoczonych, choć nie wymieniono Karty Narodów Zjednoczonych jako podstawowego dokumentu dla przyszłych przedsięwzięć¹².

W 2013 roku we wspólnej deklaracji Rumunia potwierdziła „tradycyjną przyjaźń”, która buduje bazę dla relacji z Chińską Republiką Ludową. Bukareszt zapewnił również o lojalności w aspekcie relacji z Tajwanem i poparł „dzieło zjednoczenia Chin” jako głównego celu w chińskiej polityce zagranicznej. Podobnie jak w innych przypadkach, podstawą dla wspólnych działań było stworzenie „wspólnoty interesów” oraz działanie na zasadach „nieingerencji w sprawy wewnętrzne”. W relacjach dwustronnych ważne było powołanie wspólnej komisji ds. ekonomicznych, która miała być odpowiedzialna za stymulowanie współpracy gospodarczej. Strony uznały Kartę Narodów Zjednoczonych za podstawowy dokument, w oparciu o który miała być prowadzona dalsza polityka, a walkę z terroryzmem i zmianami klimatycznymi – za ważny punkt relacji bilateralnych (szerzej zob. Tabela 4)¹³.

¹¹ *Zhonghua Renmin Gongheguo he Sai'erweiya Gongheguo guanyu jianli quanmian zhanlue huoban guanxi de lianhe shengming* (Wspólny komunikat o ustanowieniu całościowego strategicznego partnerstwa między ChRL i Republiką Serbii), http://www.xinhuanet.com/world/2016-06/18/c_1119068895.htm [dostęp 30.10.2018].

¹² *Zhonghua Renmin Gongheguo he Baojialiya Gongheguo guanyu jianli quanmian youhao hezuo huoban guanxi de lianhe gongbao* (Wspólny komunikat o ustanowieniu całościowego przyjaznego partnerstwa między ChRL i Republiką Bułgarii), http://www.gov.cn/jrzq/2014-01/13/content_2565817.htm [dostęp 30.10.2018].

¹³ *Zhonghua Renmin Gongheguo he Luomaniya zhengfu guanyu xin xingshi xia shenghua shuangbian de lianhe shengming* (Wspólny komunikat o pogłębieniu relacji wzajemnych w nowej sytuacji między ChRL i rządem Rumunii), <https://baike.baidu.com/item/%E4%B8%AD%E5%8D%8E%E4%BA%BA%E6%B0%91%E5%85%B1>

Tabela 4
Całościowe strategiczne partnerstwa oraz dokumenty bilateralne (2013–2017)

| Państwo | Data /Format | MPCh/kwestia jednych Chin/Tajwan | Poparcie dla idei XJP odrodzenia narodu chińskiego/BRI | Część działań w ramach UE-Chiny/rozwój formatu 16+1 | Działanie w oparciu o kartę NZ (poparcie dla zasady nieingerencji) | Walka z terroryzmem | Konwergencja planów gospodarczych |
|----------|--------------|----------------------------------|--|---|--|---------------------|-----------------------------------|
| Węgry | 2017 CSP | NIE/TAK/NIE | TAK/TAK | TAK/TAK | TAK | TAK | TAK |
| Czechy | 2016 CSP | NIE/TAK/NIE | NIE/NIE | TAK/TAK | TAK | TAK | NIE |
| Słowacja | 2015 | NIE/TAK/TAK | NIE/NIE | NIE/NIE | TAK | TAK | NIE |
| Serbia | 2016 CSP | TAK/TAK/TAK | NIE/NIE | NIE/TAK | TAK | NIE | TAK |
| Bułgaria | 2014 | NIE/TAK/NIE | TAK/NIE | TAK/NIE | NIE | TAK | NIE |
| Rumunia | 2013 | NIE/TAK/NIE | NIE/NIE | NIE/NIE | TAK | NIE | NIE |

* CSP – Całościowe strategiczne partnerstwo, MPCh – Morze Południowochińskie, BRI – Pas i Szlak

Źródło: opracowanie własne na podstawie komunikatów o całościowym partnerstwie strategicznym oraz komunikatów po wizytach państwowych.

Część 2

Wymiar gospodarczy relacji Chin z Serbią, Węgrami, Czechami, Słowacją, Rumunią i Bułgarią

Główną osią współpracy w ramach formatu 16+1 jest poszukiwanie możliwości realizacji projektów gospodarczych. W odniesieniu do analizy aktywności wybranych państw należy wskazać, że omówiony w pierwszej części raportu podział pracy w 16+1 znajduje realne odzwierciedlenie w działaniach podejmowanych w relacjach bilateralnych. Ponadto działania chińskie prowadzą do określenia modeli współpracy gospodarczej z wybranymi aktorami.

Analiza wymiaru gospodarczego relacji wskazuje, że władze Chin testują różne warianty współpracy. We wszystkich przypadkach kluczowe jest wsparcie polityczne dla działań chińskich w Europie Środkowej i Wschodniej. Najbardziej jest to widoczne w odniesieniu do Serbii i Węgier. Projekt połączenia kolejowego między Belgradem i Budapesztem wynika właśnie z silnego poparcia politycznego inicjatywy. Inaczej sytuacja wygląda z perspektywy Republiki Czeskiej, gdzie testowano wariant bezpośredniego dotarcia do ośrodka prezydenckiego. W przypadku Bułgarii kluczowym animatorem współpracy są stowarzyszenia małego i średniego biznesu oraz władze lokalne, które pod parasolem politycznego wsparcia rządu w Sofii próbują działać na rzecz pogłębienia współpracy gospodarczej. W Rumunii, podobnie jak na Słowacji, nie zidentyfikowano głównych podmiotów mających prowadzić do wzmocnienia relacji gospodarczych z Chinami.

2.1. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Serbia

Za początek serbsko-chińskich relacji bilateralnych należy uznać nawiązanie stosunków dyplomatycznych pomiędzy Chińską Republiką Ludową i Socjalistyczną Federalną Republiką Jugosławii 2 lutego 1955 roku, kontynuowanych przez rząd serbski po upadku bloku socjalistycznego. Zdecydowane ocieplenie relacji dwustronnych nastąpiło jednak dopiero w latach 90. XX wieku, kiedy do państw Półwyspu Bałkańskiego zaczęły napływać liczne grupy obywateli ChRL. Chińska społeczność została uznana za istotny komponent rozwoju społeczno-gospodarczego państw regionu. Wiązało się to głównie z możliwością nabywania tanich wyrobów z Chin. Przełomowym wydarzeniem dla stosunków chińsko-bałkańskich było przyznanie w 2009 roku 35-letniej koncesji dla chińskiej firmy COSCO na użytkowanie portu w greckim Pireusie, która wpisała się w implementację chińskich działań gospodarczych i in-

westycji infrastrukturalnych w krajach Europy Środkowej¹. Realizując swoją wizję, Pekin postanowił zwiększyć obecność gospodarczą i polityczną w regionie. Chińska Republika Ludowa – w obliczu intensyfikacji zainteresowania kontaktami gospodarczymi z Azją na Półwyspie Bałkańskim – na początku drugiej dekady XXI wieku stała się jednym z kluczowych partnerów handlowych dla państw regionu, a powstały z chińskiej inicjatywy format 16+1 stymulował kraje Półwyspu Bałkańskiego do zwiększenia aktywności dyplomatycznej i ekonomicznej w relacjach z Chinami. W tym kontekście Belgrad przyjął na siebie rolę lidera gospodarczych i politycznych relacji Bałkanów Zachodnich z ChRL.

Podjęte działania ogniskowały się głównie w serbskim sektorze energetycznym, infrastrukturalnym, a także produkcyjnym. Z jednej strony wiązało się to z podpisaniem strategicznego partnerstwa z Chinami (2009 rok), z drugiej zaś – z wprowadzeniem nowej orientacji w polityce zagranicznej Serbii, która opierała się na „czterech filarach”, tj. Unii Europejskiej, Stanach Zjednoczonych, Rosji oraz Chinach². W wyniku podpisanego partnerstwa z Chinami jeden z gigantów na rynku motoryzacyjnym, chiński Dongfeng, podjął współpracę z serbskim Priboj Automobile Factory (Fabrika Automobila Priboj, FAP) w celu rozpoczęcia produkcji samochodów osobowych w Serbii³. Chiny zaangażowały się również w budowę mostu Pupinova nad Dunajem. Był to pierwszy nowo wybudowany most (na serbskim odcinku rzeki) od siedmiu dekad, a w ceremonii jego otwarcia w 2014 roku uczestniczył premier Chin Li Keqiang. W tym samym roku Chiny i Serbia podjęły dwie kolejne inwestycje: budowę autostrady łączącej Belgrad z wybrzeżem Morza Adriatyckiego oraz rozbudowę elektrowni Kostolac na wschodzie kraju.

Po objęciu fotela prezydenckiego w Serbii przez Tomislava Nikolicia w 2012 roku oraz rundach negocjacyjnych z rządem ChRL w 2013 i 2016 roku stosunki dyplomatyczne obu państw zostały podniesione do rangi wszechstronnego strategicznego partnerstwa. Ugruntowane w ten sposób relacje polityczne zachęciły kolejne chińskie przedsiębiorstwa do podjęcia inwestycji w Serbii. W kwietniu 2016 roku Mei Ta Europe, chińsko-francuskie konsorcjum specjalizujące się w produkcji części samochodowych, rozpoczęło budowę zakładów odlewniczych na terenie miasta Barič w okolicach Belgradu⁴. Następnie, w maju 2016 roku, Hesteel Group Company Limited (HBIS) przejęło hutę stali Smederevo za kwotę 46 mln EUR, zobowiązując się do dalszych inwestycji o wartości co najmniej 300 mln EUR oraz zachowania 5 tys. miejsc pracy⁵.

Oprócz przejęcia huty Smederevo, strona chińska zainteresowana była również projektami infrastrukturalnymi. Pierwszym z nich był, wspomniany wcześniej, most łączący Zemun i Borčę, zwany również Mostem Pupinova, nad Dunajem, ostatecznie oddany do użytku w grudniu 2014 roku, zbudowany za kwotę 260 mln USD, zwiększoną o aneks do umowy o kolejne 70 mln USD oraz 32 mln USD zabezpieczenia dla wykonawcy i podwykonawców. Projekt został sfinansowany w 85% przez chiński Exim Bank, natomiast pozostałe 15% pokryte zostało ze środków miejskich miasta stołecznego Belgrad oraz funduszy rządowych. Dodat-

¹ F.-P. van der Putten, *Chinese Investment in the Port of Piraeus, Greece: The Relevance for the EU and the Netherlands*, *Clingendael Report*, Netherlands Institute of International Relations, luty 2014, s. 9, <https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/2014%20-%20Chinese%20investment%20in%20Piraeus%20-%20Clingendael%20Report.pdf> [dostęp 13.10.2018].

² *Tadić on Serbia's "four pillars of diplomacy"*, b92.net, 30.08.2009, https://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2009&mm=08&dd=30&nav_id=61454 [dostęp 13.10.2018].

³ *Dongfeng Motor interested in Serbian truck and bus maker FAP*, Busworld.org, 28.11.2009, <https://www.busworld.org/articles/detail/757> [dostęp 13.10.2018].

⁴ *First Mei Ta factory in Obrenovac to open in spring 2017 – Chinese already buying land*, eKapija, 19.09.2017, <https://www.ekapija.com/en/news/1548140/first-mei-ta-factory-in-obrenovac-to-open-in-spring-2017-chinese> [dostęp 13.10.2018].

⁵ J. Harper, *Chinese company HBIS agrees to buy Serbian steel mill Železara Smederevo for EUR 46 million*, Central European Financial Observer, 7.05.2016, <https://financialobserver.eu/cse-and-cis/chinese-company-hbis-agrees-to-buy-serbian-steel-mill-zelezara-smederevo-for-eur-46-million/> [dostęp 13.10.2018].

kowo chińska firma CIE Holdings zajęła się studium wykonalności dla stworzenia śródlądowego portu rzeki Dunaj. Powierzchnia planowanego portu i otaczającej go specjalnej strefy ekonomicznej szacowana jest na 562 ha, a powierzchnia magazynowa na 1 350 000 mkw. Funkcjonowanie multimodalnego portu umożliwiłoby obsługę tranzytu towarowego poprzez utworzenie infrastruktury towarzyszącej: sieci drogowej i kolejowej.

Kolejnym projektem infrastrukturalnym w Serbii, który angażuje chińskie przedsiębiorstwo, jest połączenie drogowe Surčin–Obrenovac (E763), stanowiące 17-kilometrowy odcinek Paneuropejskiego Korytarza Transportowego XI. Podmiotem zaangażowanym w inwestycję jest China Communication Construction Company, a prace zgodnie z harmonogramem powinny rozpocząć się jeszcze w 2017 roku. Wartość projektu wynosi 233,6 mln USD, udział chińskiego Exim Banku to 51%. Umowa w tej sprawie została podpisana podczas wizyty przewodniczącego ChRL Xi Jinpinga w Serbii w czerwcu 2016 roku.

Ponadto Sinohydro Corporation, na podstawie protokołu ustaleń (MoU) z 2016 roku, zobowiązało się do budowy obwodnicy Belgradu – jej całkowita długość ma mieć około 46 km⁶. Projekt ma zostać sfinansowany ze środków Europejskiego Banku Inwestycyjnego oraz Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju⁷.

Najbardziej znanym i kontrowersyjnym projektem infrastrukturalnym w Serbii jest inwestycja China Road and Bridge Corporation, realizowana przy budowie połączenia kolejowego wysokich prędkości pomiędzy Belgradem i Budapesztem. Całkowita długość trasy wynosi 350 km, z czego 184 km przypada na odcinek w Serbii. Koncepcja projektu przewiduje utworzenie przy istniejącej już linii nowej nitki kolejowej typu mieszanego – zarówno osobowego, jak i towarowego⁸. Plan ramowy został podpisany 24 listopada 2015 roku podczas szczytu szefów rządów 16+1 w chińskim Suzhou. Finansowaniem projektu zajął się chiński Exim Bank, natomiast tempo jego realizacji uległo znacznemu spowolnieniu ze względu na niezgodność warunków wstępnych z prawem Unii Europejskiej, szczególnie w odniesieniu do 166-kilometrowego odcinka przebiegającego przez Węgry. Po uprzednich zastrzeżeniach, wobec warunków finansowania projektu, a także wyboru wykonawcy poprzez pominięcie przetargu publicznego, Komisja Europejska nakazała w listopadzie 2017 roku ogłoszenie ponownej, tym razem otwartej procedury przetargowej.

Chińscy przedsiębiorcy są też zaangażowani w serbskim sektorze energetyki. China National Machinery and Equipment Import & Export Corporation (CMEC) podjęła się budowy trzeciego bloku elektrociepłowni Kostolac B o mocy 350 MW, a także rozbudowy pobliskiej kopalni węgla Drmno (w celu zwiększenia wydobycia z 9 do 12 ton rocznie). Projekt zostanie sfinansowany na podstawie pożyczki udzielonej przez Exim Bank w wysokości 608 mln USD na 20 lat z roczną stopą oprocentowania w wysokości 2,5%. Całość projektu szacowana jest na 715 mln USD, a pozostałe środki finansowe zostaną zapewnione przez serbskie przedsiębiorstwo energetyczne Elektroprivreda Srbije⁹.

Ponadto China Environmental Energy Holdings (CEE) oraz Shenzhen Energy Group (SEC), wchodzące w skład konsorcjum z serbską Elektroprivreda Srbije, podjęły budowę trzeciego bloku elektrociepłowni Nikola Tesla B w Obrenovac (744 MW) oraz rozbudowę kopalni

⁶ D. Dimitrijević, *Capacities for development Serbia's cooperation with China*, Working Paper No. 4, China-CEE Institute, 11 grudnia 2017, s. 6.

⁷ R. Ralev, *Sinohydro, Azvirt to start building Belgrade bypass road section soon*, 15.03.2017, online: <https://seenews.com/news/sinohydro-azvirt-to-start-building-belgrade-bypass-road-section-soon-561608#sthash.CFE8d9ZK.dpuf> [dostęp 11.10.2018].

⁸ D. Dimitrijević, *op. cit.*, s. 5.

⁹ R. Ralev, *China's CMEC to build 3rd unit at Serbia's Kostolac B power plant*, 21.11.2017, <https://seenews.com/news/chinas-cmec-to-build-3rd-unit-at-serbias-kostolac-b-power-plant-591835#sthash.qbzHJAoR.dpuf> [dostęp 11.10.2018].

w Radljevo. Po fali powodzi, która nawiedziła Obrenovac w 2014 roku, przyszłość projektu stanęła jednak pod znakiem zapytania. Jego całkowita wartość szacowana jest na 2 mld EUR.

W odniesieniu do współpracy handlowej Chin i Serbii należy podkreślić, że wartość dwustronnej wymiany handlowej w momencie ustanowienia formatu 16+1 w 2012 roku wynosiła 3,44 mld USD, z czego wartość serbskiego eksportu do Chin – 702 mln USD, natomiast importu – 2,74 mld USD. Struktura eksportu do Chin w danym okresie opierała się głównie na rudach i stopach metali – 65,5% (zob. Diagram 1), natomiast import obejmował głównie elektronikę użytkową (komputery – 9,3%, urządzenia nadawcze – 8,5%, aparaty telefoniczne – 3%) (zob. Diagram 2).

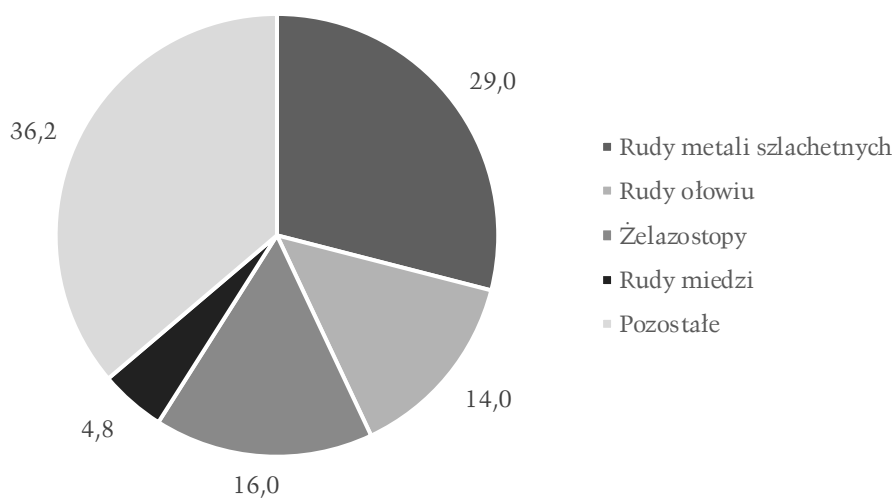


Diagram 1. Eksport Serbii do Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/srb/chn/show/2012/ [dostęp 13.10.2018]

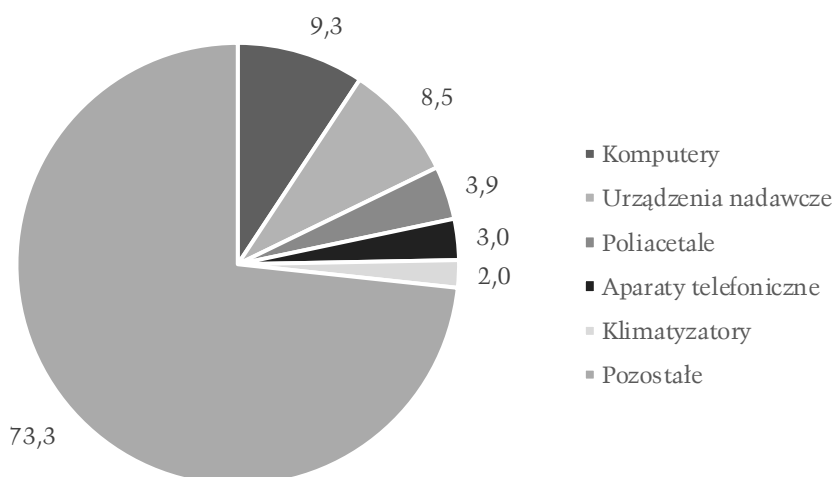


Diagram 2. Import Serbii z Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/srb/chn/show/2012/ [dostęp 13.10.2018]

W 2016 roku, a więc po czterech latach funkcjonowania formatu 16+1, wartość dwustronnej wymiany handlowej wyraźnie zmalała – do 1,32 mld USD, z czego wartość serbskiego eksportu do Chin wyniosła 147 mln USD, natomiast importu z Chin – 1,18 mld USD. Struktura eksportu do Chin w danym okresie ponownie opierała się na jednej grupie produktów – tytoniu (49%) (zob. Diagram 3), natomiast import niezmiennie stanowiły komponenty i urządzenia elektroniczne (urządzenia nadawcze – 9,2%, komputery – 6,7%, aparaty telefoniczne – 4,7%) (zob. Diagram 4). Drastyczna zmiana w strukturze handlu, głównie po stronie eksportu serbskiego do Chin sugeruje, że inwestycje chińskie w sektor związany z metalami i wykorzystywanie złóż na miejscu eliminują możliwość eksportu złóż naturalnych, co przekłada się na zmianę w strukturze eksportu serbskiego do Chin. Na podstawie powyższych danych należy stwierdzić, że serbski eksport w ciągu czterech lat funkcjonowania mechanizmu 16+1 zwiększył się o 106,7%, natomiast wartość i struktura serbskiego importu z Chin pozostała na podobnym poziomie. Serbski deficyt wymiany dwustronnej z Chinami w 2016 roku wyniósł 1,03 mld USD.

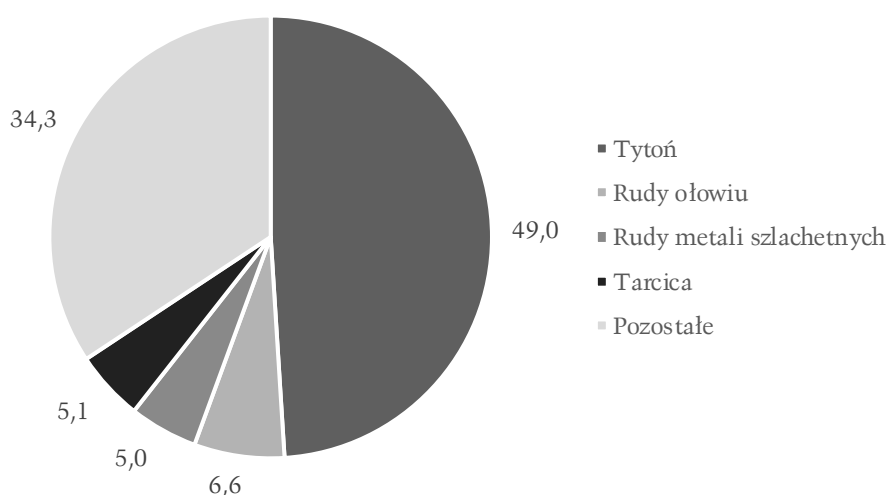


Diagram 3. Eksport Serbii do Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/srb/chn/show/2016/ [dostęp 13.10.2018]

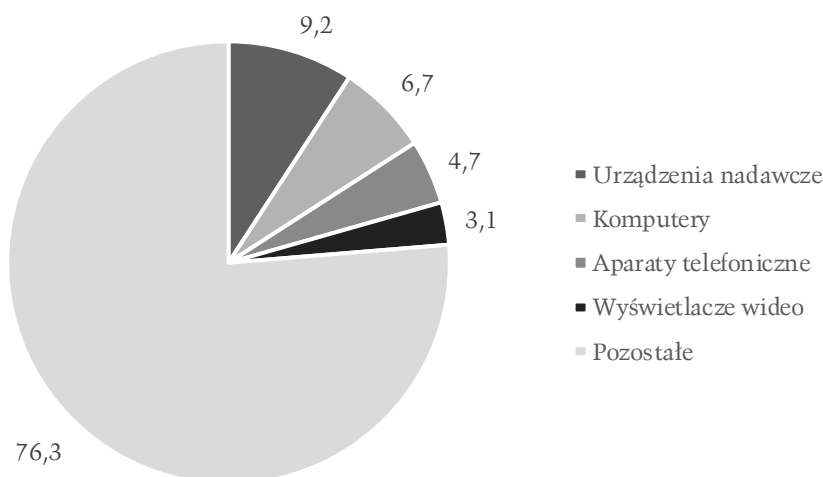


Diagram 4. Import Serbii z Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/srb/chn/show/2016/ [dostęp 13.10.2018]

2.2. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Węgry

Podobnie jak w przypadku pozostałych państw formatu 16+1, rozwój relacji węgiersko-chińskich przypada na początek lat 50. XX wieku. O ile kwestie historyczne, w tym m.in. poparcie Chin dla interwencji radzieckiej w 1956 roku, mogły negatywnie wpływać na stan stosunków bilateralnych, to od końca lat 70. XX wieku, wraz z promowaniem rozwiązań prorynkowych na Węgrzech i w Chinach, oba państwa zaczęły normalizować wzajemne kontakty. Po upadku Związku Radzieckiego strona chińska zadeklarowała akceptację rozwiązań systemowych w państwach Europy Środkowej, co stało się podstawą do odnowienia relacji bilateralnych. Jednak głównym impulsem w rozwoju stosunków na linii Budapeszt–Pekin były negatywne skutki kryzysu gospodarczego z 2008 roku. Węgierskie interpretacje kryzysu stały się głównym katalizatorem dla intensywności relacji zarówno bilateralnych, jak i w ramach formatu 16+1¹⁰. Należy przy tym zaznaczyć, że polityka premiera Viktora Orbana jest kontynuacją podejścia poprzednich rządów socjaldemokratycznych, które promowały otwarcie z Chinami. Chociaż podstawy do utworzenia chińskiej społeczności i chińskiego zaangażowania na Węgrzech stworzył liberalny reżim wizowy, to jednak z gospodarczego i politycznego punktu widzenia działania w relacjach z Chinami zostały wskazane w 2011 roku w dokumencie przyjętym przez rząd Orbana *Hungary's Foreign Policy after the Hungarian Presidency of the Council of the European Union*.

Uznano wówczas, że otwarcie na Wschód, w tym na państwa azjatyckie, a w szczególności na Chiny, będzie kluczowym elementem węgierskiej polityki zagranicznej i realizacji interesów narodowych Węgier. Współpracę rozpoczęto od promocji kultury, powołano Instytut Węgierski w Pekinie i analogiczną jednostkę chińską w Budapeszcie. W listopadzie 2011 roku rozpoczęto wspólne przedsięwzięcia inwestycyjne z China BBKA Group Corporation. Pod koniec 2013 roku Huawei otworzył na Węgrzech centrum dystrybucji swoich produktów. Wkrótce rząd węgierski zadeklarował 200 stypendiów dla chińskich studentów uczących się języka węgierskiego. W listopadzie 2016 roku powołano międzyrządową grupę roboczą ds. inicjatywy Pasa i Szlaku, której zadaniem jest koordynowanie działań w ramach wspólnych inicjatyw gospodarczych. W kwietniu 2017 roku uruchomiono pierwsze towarowe połączenie kolejowe między Xi'anem i Budapesztem. Zapoczątkowano również współpracę między władzami lokalnymi, powołując forum współpracy lokalnej, co spowodowało, że w krótkim czasie Węgry podpisały największą liczbę partnerstw na poziomie lokalnym z Chinami.

W odniesieniu do współpracy gospodarczej należy wskazać, że „motorem napędowym” relacji z Chinami jest prezes Narodowego Banku Węgier György Matolcsy. Kilka lat po kryzysie gospodarczym uznano, że dla rozwoju gospodarki światowej kluczowe będą nie tyle państwa Zachodu, ile Azja, ze szczególnym uwzględnieniem Chin. Nadrzędna była tu ocena przyczyn kryzysu 2008–2010, która oscylowała również wokół lansowania teorii spiskowych – zachodnich spekulantów, np. Georga Sorosa, którego obciążono za wywołanie kryzysu. Warto jednocześnie dodać, że od 2010 roku Węgry wycofały się z pożyczek Międzynarodowego Funduszu Walutowego. Po kryzysie węgierskie władze uznały, że należy wzmocnić rolę Narodowego Banku Węgier¹¹. W opinii jego prezesa Matolcsy'iego dalsza współpraca z podmiotami azjatyckimi powinna przynieść 100 mln EUR dla węgierskiego PKB. Realizacja zakładanego celu dokonuje

¹⁰ J. Horvath, *Hungarian Financial Crisis*, CASE Policy Briefs, Europe, Financial Sector, Hungary, Macroeconomics and macroeconomic policy, <http://www.case-research.eu/en/2008-hungarian-financial-crisis> [dostęp 13.10.2018].

¹¹ Między innymi: F. Tolth, *Conference report, The New Silk Road into the Future Report on the Lámfalussy Lectures Conference of 23 January 2017*, <http://english.hitelintezetiszemle.hu/letoltes/ferenc-toth.pdf>; *Interview: Hungary can be bridge between China and Europe: Economy Minister*, <http://en.people.cn/90883/7804240.html> [dostęp 13.10.2018].

się jednak nie tylko poprzez przyciąganie chińskich inwestycji, ale również dzięki aktywnemu zaangażowaniu się Węgier w szerszą współpracę między Europą i Chinami. W tym kontekście przywiązuje się dużą wagę do pogłębienia współpracy z Niemcami i włączenia się w niemiecki program Industrie 4.0 przy jednoczesnym zaangażowaniu w projekt Made in China 2025. Realizacja zamierzeń ma nastąpić przez wytypowanie 10 potencjalnych obszarów w przemyśle, wzorując się na planach Industrie 4.0 i włączenia ich we współpracę niemiecko-chińską. Zważywszy na wysoki stopień uzależnienia gospodarki węgierskiej od Niemiec, plan posiada przesłanki do implementacji w praktyce¹².

Drugim posunięciem, mającym na celu gospodarczy rozwój Węgier oraz poprawienie bilansu handlowego z Chinami jest unikanie ryzyka kursowego w relacjach z ChRL. Prowadzi to do rozliczeń bezpośrednio w walutach krajowych z pominięciem waluty rozliczeniowej – dolara amerykańskiego. Dlatego właśnie w ramach 16+1 na Węgrzech powołano biuro ds. współpracy finansowej, a rząd węgierski wyemitował obligacje na chiński rynek. W konsekwencji China Lianhe Credit Rating przyznała obligacjom węgierskim najwyższy możliwy rating. Organizatorami emisji są Bank of China i HSBC. W tym przypadku jednak należy uznać, że władze w Budapeszcie „skopiowały” polskie pomysły. Polski rząd również wyemitował trzyletnie panda bonds i natychmiast dokonał swapu z chińskiego juana na euro¹³.

Zgodnie z nieoficjalnymi danymi Chiny zainwestowały na Węgrzech 2–2,5 mld USD. Połowa wartości tych inwestycji przypada na zakup chemicznego konglomeratu BorsodChem przez chińskiego potentata Wanhua Industrial Group (1,25 mld USD). Ponadto na Węgrzech odnotowano aktywność firm z branży telekomunikacyjnej i zaawansowanych technologii, Huawei, ZTE, Lenovo, Orient Solar, Sevenstar Electronics Co. oraz producenta autobusów elektrycznych BYD. W sumie łączna kwota inwestycji greenfield oscyluje w granicach 600 mln EUR, natomiast w odniesieniu do przejęć kwota ta jest trzykrotnie wyższa¹⁴.

Najważniejszą inicjatywą Węgier w relacjach z Chinami jest jednak sukcesywne budowanie pozycji Budapesztu jako hubu umiędzynarodowienia chińskiej waluty¹⁵. W dalszej perspektywie, z uwagi na rozliczenia w ramach swapów walutowych, może to prowadzić do zmniejszenia zainteresowania Węgier przystąpieniem do strefy euro¹⁶.

W odniesieniu do struktury eksportu (2016 rok) należy wskazać, że do kluczowych branż zalicza się tu przemysł samochodowy, w tym eksport samochodów (27%) oraz części zamiennych (3,8%). Ponadto eksportuje się silniki spalinowe o zapłonie iskrowym – 8,8%, transformatory elektryczne – 2,9%, turbiny gazowe oraz elektroniczne tablice sterujące, które łącznie stanowią 4,9%. Chiny eksportują z Węgier głównie telefony (17%), urządzenia biurowe (5%), akcesoria dla mediów (9,2%), LCDS (ekrany tv, 9,7%) oraz komputery (ponad 6%). W porównaniu do 2012 roku należy odnotować, że istotnie zmieniła się struktura eksportu węgierskiego do Chin. Sześć lat temu Węgry eksportowały głównie silniki spalinowe o zapłonie iskrowym (32%) oraz części samochodowe, takie jak prądnice czy skrzynie biegów (2,4%). W 2012 roku samochody wyprodukowane na Węgrzech stanowiły jedynie 3,3% całości węgierskiego eksportu do Chin¹⁷.

¹² G. Matolcsy, *Hungary – A Key State on the Silk Road*, <http://www.geopolitika.hu/en/2017/03/20/hungary-a-key-state-on-the-silk-road/> [dostęp 15.10.2018].

¹³ *Węgry idą w ślady Polski. Zadłużą się w Chinach*, <https://www.bankier.pl/wiadomosc/Wegry-ida-w-slady-Polski-Zadluzza-sie-w-Chinach-7534490.html> [dostęp 13.10.2018].

¹⁴ T. Matura, *Chinese Investment in Europe*, ETNC Report 2017, <https://www.ifri.org/en/publications/publications-ifri/ouvrages-ifri/chinese-investment-europe-country-level-approach> [dostęp 13.10.2018].

¹⁵ *Budapest RMB Initiative*, <http://www.rmbbudapest.hu/> [dostęp 13.10.2018].

¹⁶ Szerzej na temat projektu: <https://www.mnb.hu/en/pressroom/press-releases/press-releases-2015/the-hungarian-central-bank-s-renminbi-programme-jrp> [dostęp 13.10.2018].

¹⁷ The Observatory of Economic Complexity MIT, [https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/chn/show/2012/The Observatory of Economic Complexity MIT](https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/chn/show/2012/The%20Observatory%20of%20Economic%20Complexity%20MIT) [dostęp 13.10.2018].

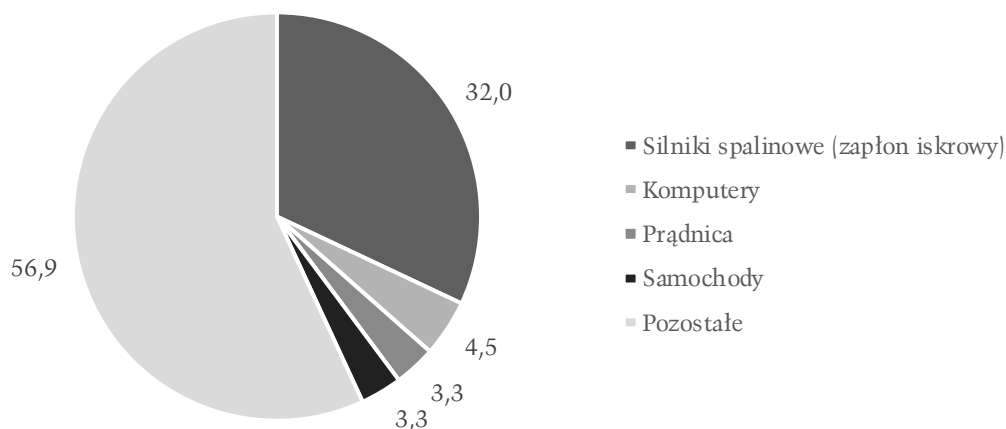


Diagram 5. Eksport Węgier do Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/chn/show/2012/ [dostęp 13.10.2018]

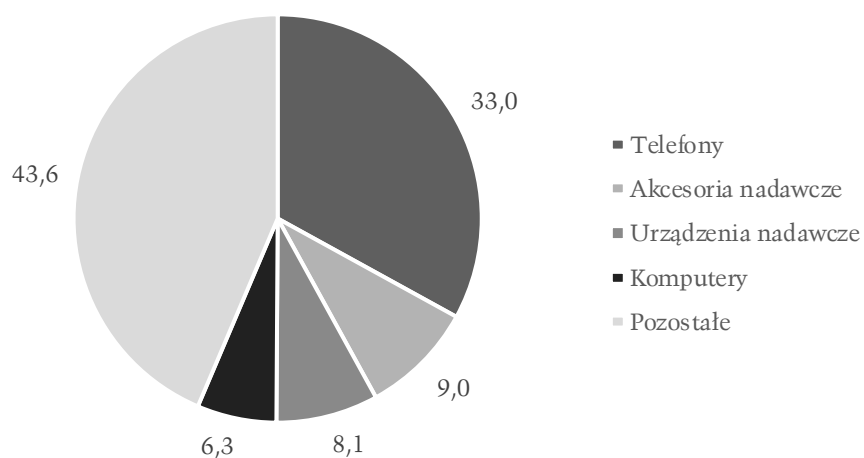


Diagram 6. Import Węgier z Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/hun/chn/show/2012/ [dostęp 13.10.2018]

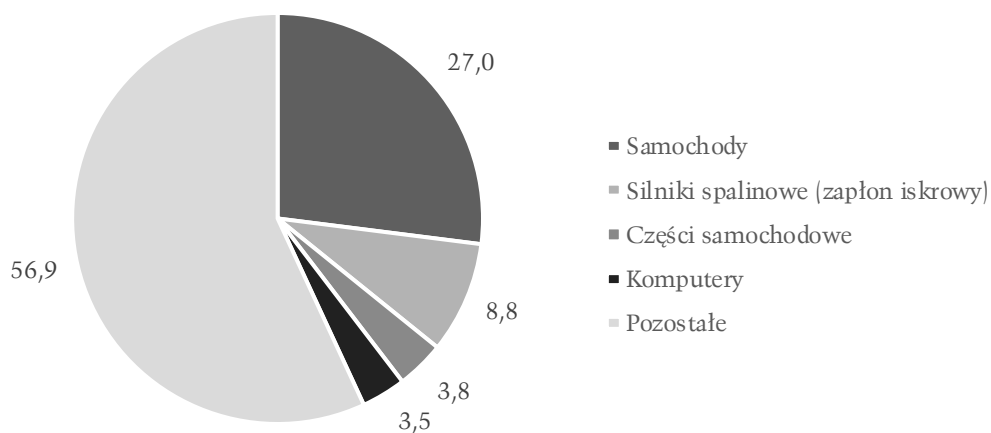


Diagram 7. Eksport Węgier do Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/hun/chn/show/2016/ [dostęp 13.10.2018]

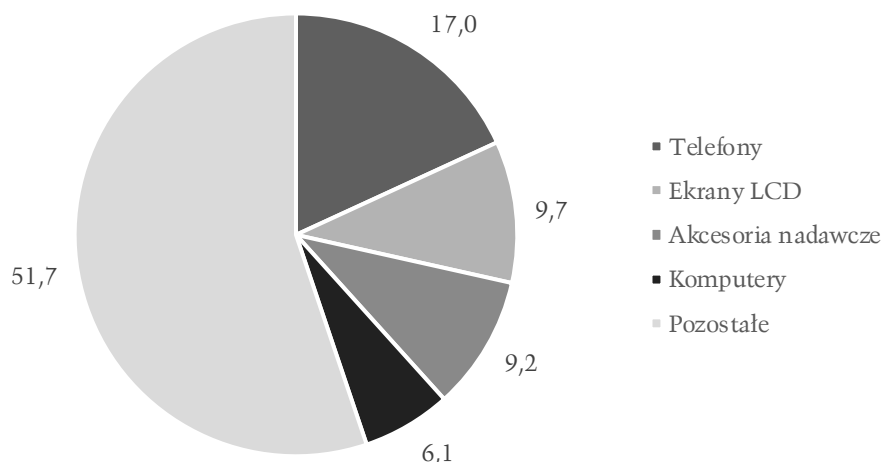


Diagram 8. Import Węgier z Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/hun/chn/show/2016/ [dostęp 13.10.2018].

2.3. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Czechy

Po rozpoczęciu transformacji ustrojowej Czechosłowacja, a od 1993 roku Republika Czeska, prowadziła relacje z Chinami, kładąc szczególny nacisk w dyplomacji dwustronnej na zagadnienie praw człowieka. W związku z tym przez niemal dwie kolejne dekady tradycją w czeskiej dyplomacji stało się utrzymywanie dobrych relacji z rządem Tajwanu, Dalajlamą oraz wspieranie chińskich dysydentów mimo oficjalnego uznawania polityki „jednych Chin”.

W kontekście poprawy stosunków politycznych i gospodarczych między Republiką Czeską i Chinami w ostatnich latach można wskazać, że w założeniach Pekinu głównym podmiotem gospodarczym relacji dwustronnych miała być firma CEFC China Energy (*Zhonguo Huaxin*). Jednak, aby zrozumieć związki CEFC z Czechami, trzeba się cofnąć do początków czeskiej prywatyzacji. W 1991 roku, po ogłoszeniu tzw. prywatyzacji kuponowej, Petr Kellner założył Pierwszy Fundusz Prywatyzacyjny (První privatizační fond, PPF), który dzięki skupowaniu kuponów zgromadził ogromny majątek. Z PPF wywodzi się Home Credit, które najpierw uzyskało licencję w Rosji, a w 2010 roku otworzyło przedstawicielstwo w Chinach (Tianjinie) z licencją na udzielanie mikropożyczek. O pozwolenie na prowadzenie działalności o podobnym profilu finansowym zabiegało (bezsukcesownie) w Chinach wiele globalnych instytucji finansowych. Dlatego należy uznać, że sukces Home Credit był najprawdopodobniej zależny od ocieplenia w relacjach czesko-chińskich. Kluczowe w tym względzie okazało się poparcie partii socjaldemokratycznej oraz prezydenta Miloša Zemana. Gdy Zeman wygrał pierwsze powszechne wybory prezydenckie w Republice Czeskiej w 2013 roku, desygnował na premierów kolejnych rządów najpierw Jiříego Rusnoka (czerwiec 2013 – styczeń 2014 roku), a następnie Bohumila Sobotkę (Czeska Partia Socjaldemokratyczna, ČSSD, styczeń 2014 – grudzień 2017 roku), którzy zaczęli działać na rzecz zbliżenia z Chinami. Tym samym PPF dostało licencję na udzielanie małych pożyczek w Chinach w 2014 roku. Głównym motorem zbliżenia z Chinami stała się wizyta szefa czeskiego MSZ Lubomíra Zaorálka w Pekinie w kwietniu 2014 roku, pierwsza wizyta szefa czeskiej dyplomacji w Chinach od 15 lat, który ogłosił „nowy etap” w relacjach dwustronnych. Od chwili objęcia prezydentury przez Zemana w 2013 roku relacje czesko-chińskie układają się znakomicie, czego dowodem była wizyta Xi Jinpinga w Pradze

w 2016 roku, zwieńczona podpisaniem umowy o całościowym partnerstwie strategicznym. Istotnym politycznym akcentem w stosunkach bilateralnych był też udział prezydenta Zemana (jako jedyne go przywódcy spośród państw zachodnich) w paradzie wojskowej w Pekinie z okazji 70-lecia zakończenia II wojny światowej.

Dzięki poprawie atmosfery politycznej i wejściu Home Credit na rynek chiński Czechy otwały się na konglomerat CEFC, a prezydent Zeman nominował jego szefa Ye Jianminga swoim doradcą ds. gospodarczych. CEFC zaczęło kupować czeskie aktywa, a następnie zatrudniać czołowych czeskich polityków i urzędników państwowych, w tym m.in. Jaroslava Tvrdika, ministra obrony w latach 2001–2003. W portfelu inwestycji CEFC znalazły się m.in.: producent wyrobów obrabianych ŽDAS, nieruchomości w prestiżowym centrum Pragi (luksusowe hotele Mandarin Oriental i Le Palais Art Hotel), klub piłkarski Slavia Praga, browar Lobkowicz, linie lotnicze Travel Service oraz TV Barandov¹⁸. Nierokujące nadziei na duże zyski finansowe, natomiast nośne medialnie i wizerunkowo działania inwestycyjne CEFC mijają się jednak z oczekiwaniami strony czeskiej, liczącej na długofalowe działania gospodarcze i tworzenie miejsc pracy.

CEFC w Czechach popadło w kłopoty pod koniec 2017 roku, w związku z aresztowaniem w Nowym Jorku przedstawiciela CEFC Patricka Ho, oskarżonego o korupcję w Afryce. Dlatego też można przypuszczać, że nawet za cenę nadszarpnięcia relacji z Czechami władze ChRL zdecydowały się na zatrzymanie Ye Jianminga wiosną 2018 roku, aby uniknąć przesłuchiwania go w Stanach Zjednoczonych.

Po zmianach własnościowych, związanych z aresztowaniem Ye Jianminga, państwowy konglomerat finansowy CITIC spłacił w maju 2018 roku J&T Group zadłużenie CEFC o wartości 11,5 mld CZK (1,92 mld PLN). Umowa przewiduje również możliwość wykupienia przez CITIC 9,9% udziałów w J&T. W ten sposób zamieszanie wokół CEFC w Czechach można uznać za tymczasowo opanowane – właścicielem spółki, przedstawianej przez władze Czech jako symbol nowego otwarcia w polityce na linii Praga–Pekin, został państwowy CITIC. To jedno z najstarszych przedsiębiorstw powołanych do prowadzenia operacji za granicą po ogłoszeniu przez Chiny polityki „reform i otwarcia na świat” w 1978 roku.

Czeskie aktywa CEFC mają zostać przejęte przez CITIC za 980 mln USD, tj. z 44-procentowym upustem (zamiast 1,75 mld USD)¹⁹. Pretekstem do przejęcia kontroli są oskarżenia o nadużywanie pozycji politycznej, korupcja i związki ze skompromitowanymi postaciami. Natomiast w wymiarze praktycznym nie doszło do znaczących zmian personalnych w zarządzie firmy (pozostał w nim m.in. Jaroslav Tvrdík), a za pośrednictwem CITIC nominalnie prywatne CEFC znalazło się pod bezpośrednią kontrolą władz ChRL. Jak poinformował w maju 2018 roku dziennik „China Daily”, szef kancelarii prezydenta Vratislav Mynář stwierdził z zadowoleniem, że sprawa dobiegła końca, co oznacza, że „CITIC Group przejął całość aktywów CEFC Europe”²⁰. Odsuwając na bok kwestię powodów dwuznacznego zaangażowania polityka w sprawy prywatnych przedsiębiorstw, optymizm Mynářa wydaje się zrozumiały. Uporządkowaniu finansowemu ulegają sprawy firmy, której politycznym żyrantem jest czeska partia socjaldemokratyczna i obóz prezydenta Zemana. Warto zauważyć, że pomimo zatrzymania Ye Jianminga przez władze chińskie, Zeman nie zdymisjonował go ze stanowiska swojego doradcy ds. gospodarczych.

¹⁸ Informacje za stroną internetową firmy: <http://cefceurope.com/> [dostęp 13.10.2018].

¹⁹ Xie Yu, Eric Ng, Zhou Xin, *China's leveraged asset buyers must now brace for discounts in their forced fire sales*, „South China Morning Post”, 2.10.2018, <https://www.scmp.com/business/companies/article/2162216/chinas-leveraged-asset-buyers-must-now-brace-discounts-their> [dostęp 13.10.2018].

²⁰ *China's CITIC reaches deal with Czech J&T Group on CEFC's debts*, ChinaDaily.com.cn, 28.05.2018, <http://www.chinadaily.com.cn/a/201805/28/WS5b0b95f7a31001b82571cb16.html> [dostęp 10.10.2018].

Chociaż szczegóły operacji finansowych CEFC w Czechach nie są dokładnie znane, to ich schemat przypomina działania typu *leveraged transactions* i funduszy hedgingowych. Inwestycje CEFC w Czechach koncentrowały się na trzeciorzędnych aktywach (będące na granicy bankructwa J&T, klub piłkarski Slavia Praga, browary, nieruchomości, słabo zaawansowana technologicznie firma ŽĎAS). Przypuszcza się też, że inwestycje te były rezultatem złych bądź niezwykle ryzykownych kalkulacji związanych z łatwo dostępnymi pożyczkami w chińskich bankach (*window of opportunity*) i korzystaniem z lokalnych doradców. Motyw polityczny i/lub budowania wiarygodności w Czechach przez niekoniecznie opłacalne inwestycje (jak stołeczny klub piłkarski) również jest prawdopodobny. Działalność CEFC, którego ryzykowne inwestycje wymieniane są w jednym rządzie z podobnymi działaniami konglomeratów Anbang i HNA, zmusiła władze ChRL do stanowczej reakcji, wynikającej nie tylko z kalkulacji gospodarczych, ale mającej przy tym podłoże polityczne – zdobywanie przychylności czeskich elit rządzących.

Analizując napływ chińskich inwestycji do Czech, należy zwrócić uwagę, że są one czwartym najbardziej otwartym krajem na świecie na inwestycje zagraniczne, ale jednocześnie nie posiadają mechanizmów kontroli i przeciwdziałania ryzykownym inwestycjom zagranicznym (także na rynku medialnym). Wobec tego wpływy polityczne Rosji i Chin w Czechach szybko się zwiększają, co jest związane przede wszystkim z aktywnością zagraniczną prezydenta Zemana, poszukującego partnerów na Wschodzie. Jedną z najważniejszych nowo powołanych instytucji służących intensyfikacji chińskiego zaangażowania inwestycyjnego jest China Investment Forum, organizowane corocznie w Pradze. Organizatorem spotkania jest Czesko-Chińska Izba Handlowa, zarządzana przez byłego ministra obrony i prezesa zarządu Czech Airlines Jaroslava Tvrdíka, oraz Zamek na Hradczanach (kancelaria prezydenta Zemana). W 2017 roku kontrowersje wśród czeskiej opinii publicznej wzbudziło zamknięcie Forum dla dziennikarzy, choć obostrzenia te nie objęły przedstawicieli mediów chińskich.

W maju 2018 roku, z inicjatywy posła Jana Bartoška (Chrześcijańscy Demokraci), w czeskim parlamencie rozpoczęły się prace nad wprowadzeniem rozwiązań prawnych, które umożliwiłyby blokowanie (głównie chińskich) inwestycji potencjalnie zagrażających bezpieczeństwu państwa. Proponowane mechanizmy wzorowane są na rozwiązaniach niemieckich. W kontekście rosnącej aktywności Chin oraz z uwagi na zagrożenie dla swojego bezpieczeństwa narodowego rząd niemiecki zyskał prerogatywy do zablokowania przejęcia firmy przez trzy miesiące od podpisania umowy, gdy udziały inwestora zagranicznego przekraczają 25%. Oprócz Komunistycznej Partii Czech i Moraw (KPCz i M), poparcie dla wprowadzenia instrumentów ochrony przed ryzykownymi inwestycjami wyraziła większość głównych partii politycznych w Czechach: ANO (Akce nespokojených občanů, Akcja Niezadowolonych Obywateli), socjaldemokraci, Chrześcijańska Demokracja oraz Partia Piratów²¹. Jeśli Czechy nie wprowadzą odpowiednich narzędzi monitorowania inwestycji, istnieje zagrożenie, że staną się one pasem transmisyjnym dla ryzykownych inwestycji w Unii Europejskiej. W tym kontekście warto odnotować, że decyzją Narodowego Banku Czech (zarządzanego przez Jiříego Rusnoka, byłego premiera i jednego z architektów zbliżenia z Chinami) wniosek o zwiększenie udziałów CEFC w prywatnym czeskim banku J&T Finance Group, do 50% z obecnych 9,9%, został odrzucony na początku 2018 roku w związku z niewystarczającymi gwarancjami kredytowymi²².

²¹ I. Willoughby, *Czechs Seeking to Protect Know-How with Law Targeted at Chinese*, Radio Praha, 2.05.2018, <https://www.radio.cz/en/section/business/press-czechs-seeking-to-protect-know-how-with-law-targeted-at-chinese> [dostęp 13.10.2018].

²² R. Muller, *China's CEFC hits regulatory hurdle in pursuit of Czech JTFG stake*: „Reuters”, 3.01.2018, <https://www.reuters.com/article/us-jtfg-cefc/chinas-cefc-hits-regulatory-hurdle-in-pursuit-of-czech-jtfg-stake-source-idUSKBN1ES1S5> [dostęp 13.10.2018].

Pomimo nadziei na znaczące zwiększenie wolumenu chińskich BIZ, związanych z ekonomizacją relacji dwustronnych, zaangażowanie inwestycyjne ChRL w Czechach nie zmieniło się jednak znacząco, pozostając w tyle za Japonią, Koreą i USA²³. Również inwestycje zapowiadane w czasie wizyty Xi Jinpinga w Pradze w 2016 roku (pierwszej wizyty sekretarza generalnego KPCh w siedemdziesięcioletniej historii relacji wzajemnych) pozostały głównie w sferze deklaratywnej. Po upływie dwóch lat z zapowiadanych przez prezydenta Zemana w 2016 roku 95 mld CZK, według danych Narodowego Banku Czech, zainwestowano 17 mld CZK, natomiast w 2017 roku zaangażowanie Chin było jeszcze niższe (5,8 mld CZK), wynosząc łącznie w latach 2016–2017 niecałe 23 mld CZK (0,9 mld EUR)²⁴. Natomiast dane Rhodium Group wskazują, że w latach 2000–2017 chińskie FDI w Czechach wyniosły ogółem 0,6 mld EUR²⁵.

Z punktu widzenia Czech bardzo ważnym obszarem współpracy gospodarczej jest turystyka, której towarzyszy rozwój bezpośrednich połączeń lotniczych między Pragą i trzema chińskimi miastami: Pekinem, Szanghajem oraz Chengdu. Zainteresowanie krajem nad Wełtawą wśród Chińczyków stale rośnie: w 2010 roku Czechy odwiedziło 80 tys. chińskich turystów, w 2014 – ćwierć miliona, w 2015 – 300 tys., natomiast w 2017 roku już 500 tys. Ułatwieniem dla współpracy turystycznej obu krajów jest również rozpoczęcie przez stronę czeską przyjmowania chińskich kart płatniczych UnionPay, które do końca 2017 roku miało być możliwe w blisko połowie czeskich bankomatów. Czechy, jak większość państw Europy Środkowo-Wschodniej, odnotowują (rosnący) deficyt w wymianie handlowej z Chinami. W 2017 roku stosunek między czeskim eksportem i importem z Chin wyniósł 1:8,5.

Struktura wymiany towarowej po obu stronach jest zbliżona, tj. składa się głównie z towarów wysoko zaawansowanych technologicznie – elektroniki i urządzeń elektrotechnicznych. W 2012 roku chiński eksport do Czech, o wartości 14,6 mld USD, stanowiły przede wszystkim towary elektroniczne: komputery (30%), części do urządzeń biurowych (13%), telefony (5,1%), sprzęt nadawczy (2,1%) i akcesoria (2,4%)²⁶. Po stronie czeskiej głównymi składowymi eksportu (1,82 mld USD) były produkty przemysłowe i elektronika: części samochodowe (5,6%), pompy (3,6%), akcesoria elektryczne (3,2%), mikroskopy nieoptyczne (3,1%), sprzęt ochronny niskiego napięcia (2,7%) oraz reaktory nuklearne (2,7%)²⁷. Po czterech latach gros eksportu chińskiego stanowią niezmiennie towary elektroniczne: komputery (21%), sprzęt nadawczy (11%) i akcesoria (3,8%), części do urządzeń biurowych (8,5%), telefony (7,2%)²⁸. Natomiast po stronie czeskiej głównymi składowymi eksportu pozostają produkty przemysłowe i elektronika: części samochodowe (10%), pompy (5,9%), sprzęt ochronny niskiego napięcia (3,9%), mikroskopy nieoptyczne (3,5%), elektryczne sprzęty oświetleniowe i sygnalizacyjne (2,9%), łożyska (2,9%), maszyny do obróbki metali (2,8%) oraz masa celulozowa (2,7%)²⁹.

²³ Czech National Bank: *Foreign Direct Investment in 2016*, https://www.cnb.cz/miranda2/export/sites/www.cnb.cz/en/statistics/bop_stat/bop_publications/pzi_books/PZI_2016_EN.pdf [dostęp 13.10.2018].

²⁴ J. Velinger, *Promise of major increase in Chinese investment in Czechia rings hollow two years on*, Radio Praha, 27.03.2018, <https://www.radio.cz/en/section/curaffrs/promise-of-major-increase-in-chinese-investment-in-czechia-rings-hollow-two-years-on> [dostęp 13.10.2018].

²⁵ Th. Hanemann, M. Huotari, *EU–China FDI: Working Towards Reciprocity in Investment Relations*, MERIC Papers on China, No. 3, maj 2018, s. 32, https://www.merics.org/sites/default/files/2018-08/180723_MERIC-S-COFDI-Update_final.pdf [dostęp 13.10.2018].

²⁶ Na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/chn/cze/show/2012/ [dostęp 13.10.2018].

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ Na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/chn/cze/show/2016/ [dostęp 13.10.2018].

²⁹ *Ibidem*.

Podsumowując efekty ekonomizacji polityki zagranicznej w relacjach z ChRL, zapowiedzianej w listopadzie 2013 roku przez premiera Jiříego Rusnoka, należy wskazać, że reset w relacjach nie przyniósł oczekiwanych zmian zarówno na niwie handlowej (zmniejszenie deficytu), jak i zwiększonego zaangażowania inwestycyjnego ChRL. Czechy chcą dywersyfikować swój eksport (przynajmniej deklaratorywnie), niemal całkowicie zależny od UE (82%). Eksport do Chin stanowi mniej niż 2% całego wolumenu czeskiego eksportu, a chińskie BIZ w Czechach – zaledwie 0,36% ogółu inwestycji zagranicznych, prezentując się bardzo skromnie w porównaniu do głównych partnerów gospodarczych, w tym takich państw azjatyckich, jak Korea Południowa (14% FDI w Czechach) oraz Japonia (7%)³⁰.

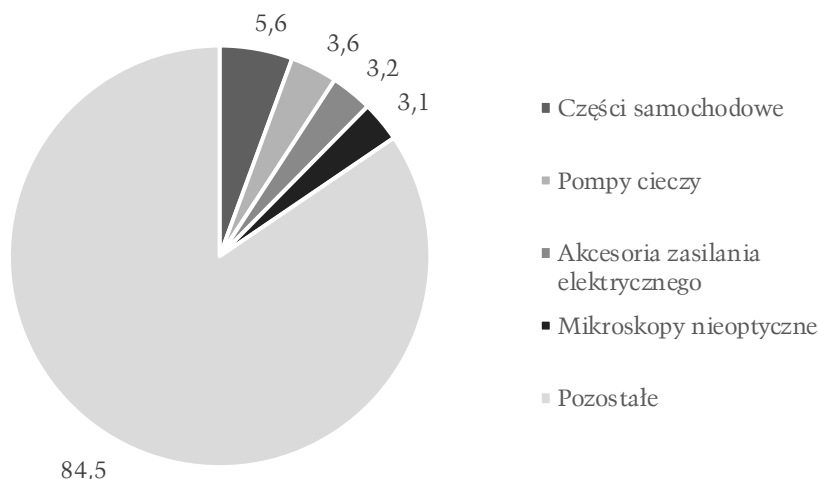


Diagram 9. Eksport Czech do Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/chn/cze/show/2012/ [dostęp 13.10.2018]

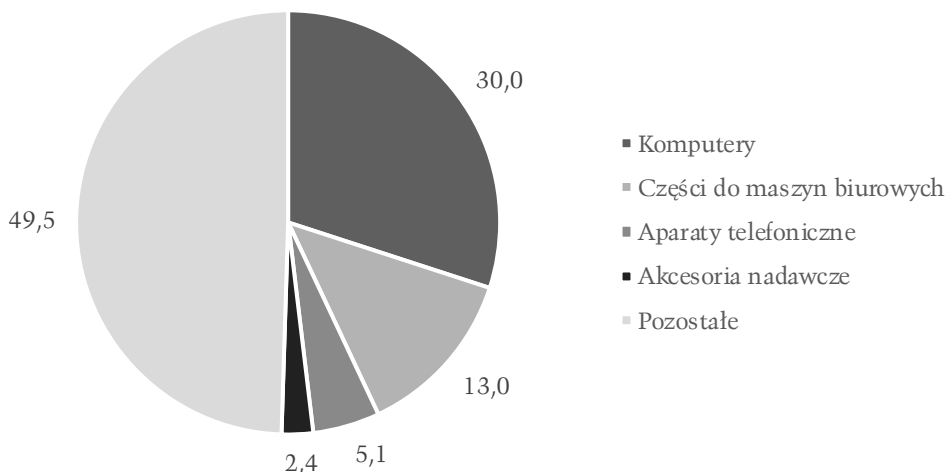


Diagram 10. Import Czech z Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/chn/cze/show/2012/ [dostęp 13.10.2018]

³⁰ I. Karásková, *Hijacking the Czech's Republic–China policy*, 27.10.2016, <http://www.chinfluence.eu/hijacking-czech-republics-china-policy-3/>; *Obchodní a investiční a specifické aktivity mezi ČR a Čínou* (Biznes i inwestycje oraz konkretne działania między Republiką Czeską i Chinami), ANALÝZA AMSP ČR, 29.03.2016, http://www.amsp.cz/uploads/dokumenty_2016/TZ/Analiza_obchodnich_a_investicnich_aktivit_mezi_CR_a_Cinou_2.pdf [dostęp 13.10.2018].

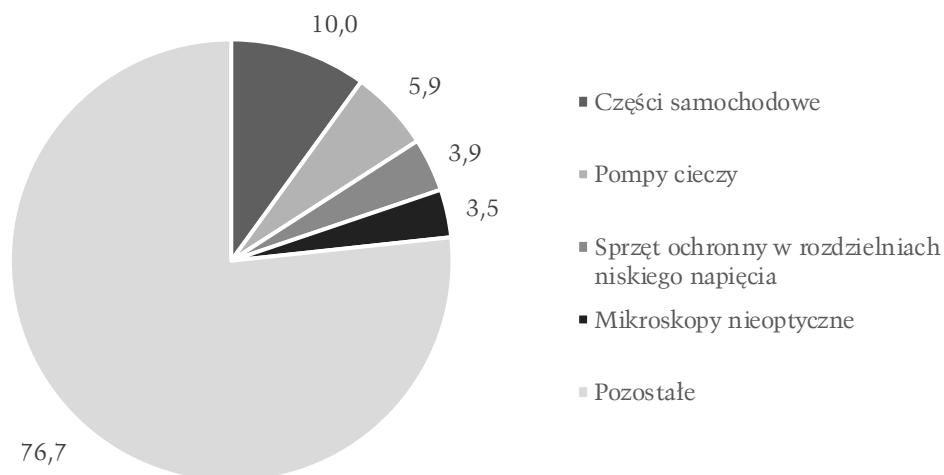


Diagram 11. Eksport Czech do Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/chn/cze/show/2016/ [dostęp 13.10.2018].

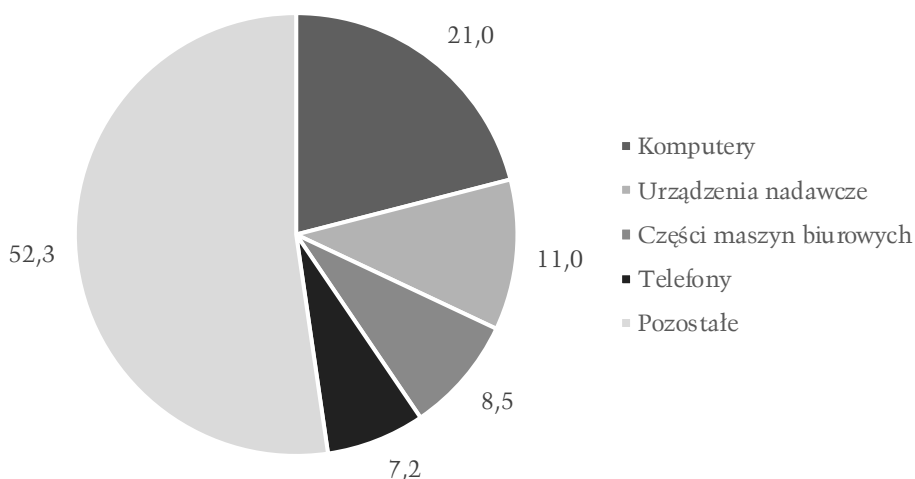


Diagram 12. Import Czech z Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/chn/cze/show/2016/ [dostęp 13.10.2018].

2.4. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Słowacja

Wraz z transformacją ustrojową w latach 90. XX wieku Słowacja, podobnie jak Czechy, obrała w polityce zagranicznej zdecydowanie prozachodni kurs, zwieńczony wstąpieniem do struktur UE i NATO w 2004 roku. Zwiększone zainteresowanie współpracą ze Wschodem, w tym z Chińską Republiką Ludową, związane jest przede wszystkim z rządami premiera Roberta Fico (2006–2010 oraz 2012–2018). Słowacja jest jednym z pierwszych państw regionu, które podpisało memorandum o współpracy z Chinami w ramach inicjatywy Pasa i Szlaku (2015 rok), jak również jedynym państwem w Grupie Wyszehradzkiej, które przyjęło oficjalną, rządową strategię rozwoju współpracy gospodarczej z Chinami. Zarówno dokument *Koncepcja rozwoju relacji gospodarczych między Słowacją i Chińską Republiką Ludową w latach 2017–2020*, jak i starania

władz słowackich w tym względzie pozostały głównie w sferze deklaratywnej, nie przekładając się na praktyczny rozwój relacji z Chinami, zarówno gospodarczych, jak i politycznych³¹.

Z licznych inwestycji chińskich rozważanych na Słowacji do skutku doszło jedynie przejęcie parku logistycznego za ponad 100 mln USD, które *de facto* stanowi całość zaangażowania inwestycyjnego Chin na Słowacji w latach 2000–2017³². Największą chińską inwestycją na Słowacji, i jednocześnie jedną z największych w całej Europie Środkowo-Wschodniej, miało być przejęcie od amerykańskiego U.S. Steel Corporation huty w Koszycach przez Hesteel Group za 1,4 mld USD. Choć o zamiarze sprzedaży huty przez U.S. Steel inwestorowi chińskiemu spekulowano od co najmniej 2015 roku, transakcja nie doszła dotychczas do skutku. Premier Słowacji Peter Pellegrini dementuje wszelkie spekulacje na temat zmiany właściciela największej słowackiej huty, zatrudniającej 10 tys. pracowników, chociaż przedsiębiorstwo od lat zmagają się z nierentownością, głównie z uwagi na koszty energii i wymogi ochrony środowiska w UE. Co interesujące, Hesteel przejęło wcześniej od rządu Serbii hutę w Smederevie, która wcześniej również należała do U.S. Steel, ale została zwrócona rządowi w Belgradzie za „symboliczną sumę”.

Po 7. szczycie 16+1 w Sofii w lipcu 2018 roku premier Pellegrini wskazywał na potrzebę zmniejszenia stawek celnych na samochody produkowane na Słowacji i rolę tego kraju jako hubu transportowego i pocztowego oraz ponownie roztoczył wizję Chin jako źródła inwestycji i rynku zbytu dla słowackich produktów rolnych, jednak dotychczas znikomy rezultat podobnych zapewnień stawia pod znakiem zapytania ich realność. Wśród potencjalnych chińskich projektów inwestycyjnych wymienia się głównie, wyceniany na 7–8 mld EUR, projekt budowy szerokotorowej linii kolejowej, ściśle związany z koncepcją rozwoju szlaków handlowych wzdłuż Pasa i Szlaku³³. Jednak z uwagi na członkostwo Słowacji w UE i związanej z tym możliwości pozyskiwania unijnych funduszy lub grantów infrastrukturalnych oraz obowiązku zgodności z unijną architekturą prawną, realizacja tych zamiarów infrastrukturalnych jest mało prawdopodobna. Brak przejrzystości procedur przetargowych, wskazywanie wykonawcy, wymóg przedstawienia gwarancji państwowych, relatywnie wysoki koszt chińskich kredytów oraz zwyczaj wykorzystywania własnej siły roboczej i materiałów, które cechują chińskie projekty infrastrukturalne w państwach rozwijających się, stanowią barierę dla chińskich przedsiębiorstw chcących zaangażować się w działalność na obszarze Unii Europejskiej.

Natomiast w odniesieniu do potencjału połączenia kolejowego z Chin na Słowację (Koszyce) brakuje dostępnych informacji. Jedyne istotne dane pochodzą z ambasady Ukrainy na Słowacji, która podała, że połączenia z Chin, przez Ukrainę, na Słowację są obsługiwane, a liczba pociągów na tej trasie w pierwszej połowie 2018 roku wyniosła 180. Dane te nie zostały jednak na razie zweryfikowane przez inne źródła.

Słowacja, podobnie jak większość państw Europy Środkowo-Wschodniej, odnotowuje rosnący, choć relatywnie niski (w porównaniu z innymi państwami Grupy Wyszehradzkiej) deficyt w wymianie handlowej z Chinami. W 2016 roku stosunek między słowackim eksportem (1,6 mld USD) i importem (5,89 mld USD) z Chin wyniósł 1:3,7. W ciągu czterech lat bilans handlowy pogorszył się wyraźnie na niekorzyść Słowacji – w 2012 roku stosunek eksport (2,13 mld USD) – import (4,58 mld USD) wynosił 1:2,2. Struktura eksportu jest zróżnicowana po stronie chińskiej, natomiast na zdecydowaną większość eksportu Słowacji w 2016 roku pracował przemysł samochodowy, tj. samochody (63%) i części samochodowe (8,8%). W dal-

³¹ M. Šimalčík, *Multilateralism as a tool in Slovak China policy: The case of 16+1, V4+China, and EU+China*, China-CEE Institute Working Paper, No. 18 (2018), <http://www.asian.sk/wp-content/uploads/2018/07/Matej-S%CC%8Cimalc%CC%8Ci%CC%81k.pdf> [dostęp 12.10.2018].

³² Th. Hanemann, M. Huotari, *op. cit.*

³³ R.Q. Turcsányi, M. Šimalčík, *Pitfalls of Slovakia's Chinese dreams*, 28.08.2018, <http://theasiadialogue.com/2018/08/28/pitfalls-of-slovakias-chinese-dreams/> [dostęp 11.10.2018].

szej kolejności znajdowały się m.in.: części silników (1,8%), pompy powietrza (1,7%) opony (1,5%) oraz elektryczne sprzęty oświetleniowe i sygnalizacyjne (1,3%)³⁴. Z kolei po stronie chińskiej głównymi składowymi eksportu były elektronika i urządzenia elektrotechniczne: sprzęt nadawczy (16%) i akcesoria (11%), ekrany ciekłokrystaliczne LCD (11%), komputery (8%), transformatory elektryczne (2,8%), obuwie gumowane (2%), części samochodowe (1,9%), telefony (1,7%), drukarki przemysłowe (1,7%) i pompy powietrza (1,5%)³⁵.

W 2012 roku struktura słowackiego importu do Chin była jeszcze bardziej jednolita niż cztery lata później, z udziałem samochodów wynoszącym aż 79%. Na kolejnych miejscach znalazły się: maszyny do przetwórstwa gumy (3,6%), pompy powietrza (1,3%) i obuwie skórzane (1,2%)³⁶. Natomiast struktura importu z Chin w stosunku do 2016 roku nie zmieniła się znacząco: głównymi składowymi eksportu była elektronika i urządzenia elektrotechniczne: sprzęt nadawczy (16%) i akcesoria (7,5%), komputery (11%), transformatory elektryczne (3,9%), sprzęt do nagrywania wideo (3,3%), drukarki przemysłowe (2,7%), obuwie gumowane (2%), części samochodowe (1,9%), półprzewodniki (1,9%) oraz ekrany ciekłokrystaliczne LCD (1,9%)³⁷. Dlatego można założyć, że wraz z postępującym spadkiem popytu na pojazdy wyprodukowane na Słowacji, deficyt handlowy w relacjach z Chinami będzie się znacząco powiększał.

W najbliższym czasie trudno będzie zmienić niekorzystny dla Słowacji trend w bilansie handlowym. Oprócz niskiego stopnia zaawansowania technologicznego słowackiej gospodarki, na rosnący deficyt wpływ ma również fakt, że Słowacja, tak jak pozostałe państwa V4, jest poddostawcą dla producentów niemieckich, którzy reeksportują towary z Chin. W związku z tym faktyczny udział eksportu do Chin w wolumenie eksportu Słowacji, podobnie jak Polski, Węgier i Czech, może być trzy-, a nawet czterokrotnie wyższy niż oficjalna wartość brutto³⁸.

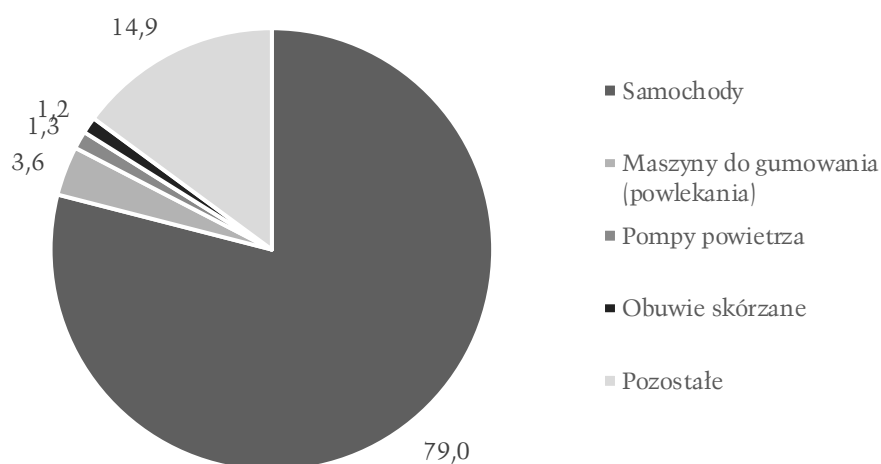


Diagram 13. Eksport Słowacji do Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/svk/chn/show/2012/ [dostęp 13.10.2018]

³⁴ Na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/svk/chn/show/2016/ [dostęp 13.10.2018].

³⁵ *Ibidem*.

³⁶ Na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/svk/chn/show/2012/ [dostęp 13.10.2018].

³⁷ *Ibidem*.

³⁸ M. Šebeňa, *Chinese Trade and Investment in the Visegrad Countries: Mapping Increased Exposure and Volatility*, China-CEE Institute Working Paper, No. 11 (2018), s. 11, <http://www.asian.sk/wp-content/uploads/2018/07/Martin-S%CC%8Ceben%CC%8Ca.pdf> [dostęp 13.10.2018]. W 2013 roku było to odpowiednio: Czechy 3,5% (0,7%), Węgry 4,2% (1,5%), Polska 3,5% (1,1%), Słowacja 3,8% (1,1%), Niemcy 8,4% (4,7%).

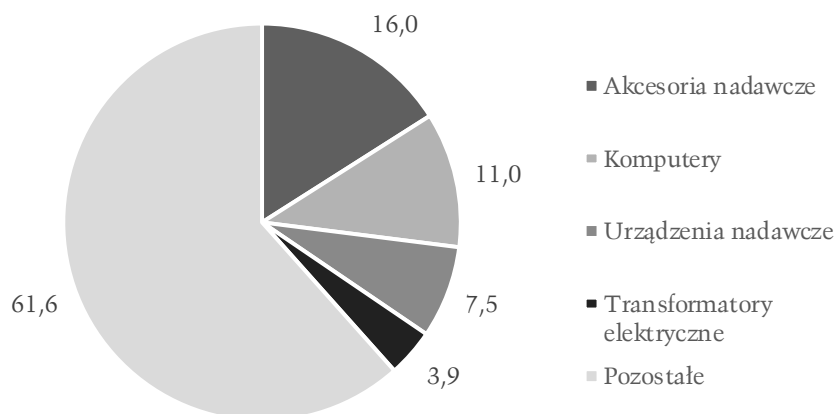


Diagram 14. Import Słowacji z Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/svk/chn/show/2012/ [dostęp 13.10.2018]

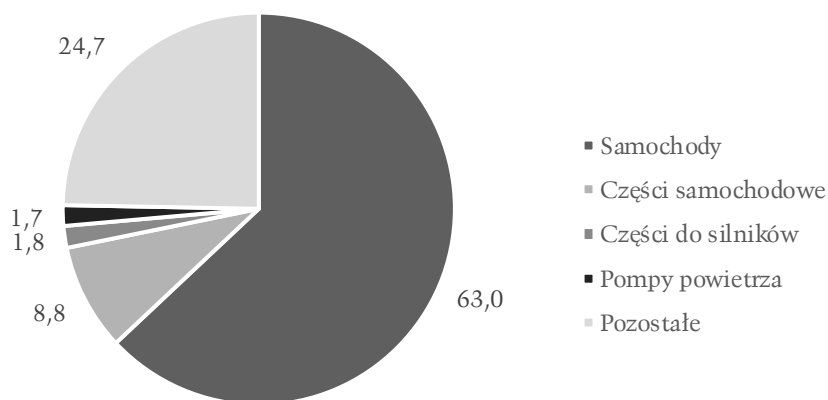


Diagram 15. Eksport Słowacji do Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/svk/chn/show/2016/ [dostęp 13.10.2018]

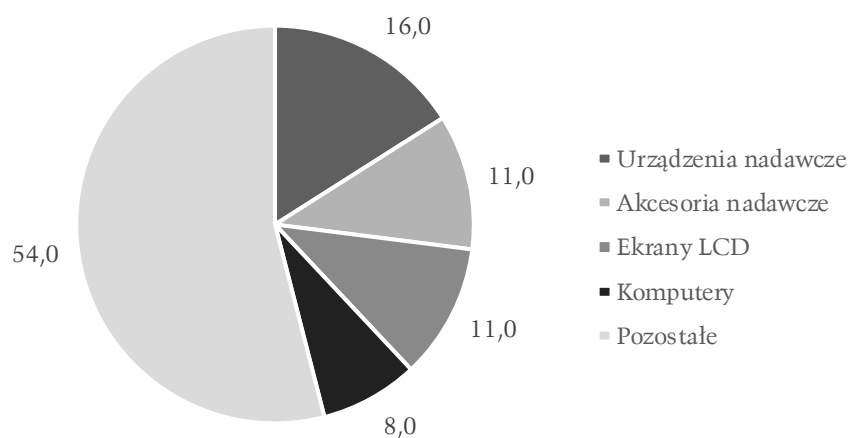


Diagram 16. Import Słowacji z Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/svk/chn/show/2016/ [dostęp 13.10.2018]

2.5. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chin–Rumunia

Stosunki dyplomatyczne pomiędzy Rumunią i Chińską Republiką Ludową zostały nawiązane 5 października 1949 roku. Do wyraźnego zbliżenia obu państw doszło jednak niemal dekadę później. Wobec dążeń do politycznego i gospodarczego uniezależnienia się Rumunii od Związku Radzieckiego i dokonującego się pod koniec lat 50. rozłamu chińsko-radzieckiego, rząd Gheorghe Gheorghiu-Deja, politycznie oddalając się od Moskwy, doprowadził do zbliżenia z Pekinem. Również Nicolae Ceaușescu był zwolennikiem zacieśniania relacji z ChRL, co doprowadziło do wizyty rumuńskiego przywódcy w Pekinie w 1971 roku. Warto również pamiętać, że Bukareszt był przez pewien czas miejscem łącznikowym w procesie nawiązywania relacji Chin z Stanami Zjednoczonymi³⁹.

Po upadku reżimu Ceaușescu w grudniu 1989 roku ChRL niezwłocznie uznała rząd Petre Romana, dając wyraźny sygnał do ocieplenia stosunków dyplomatycznych. W przeciwieństwie do niektórych państw Europy Środkowo-Wschodniej, Rumunia nigdy nie zakwestionowała polityki „jednych Chin”, unikała formalnych spotkań z Dalajlamą, nie utrzymywała stosunków dyplomatycznych z Tajwanem, a także nie podnosiła kwestii przestrzegania praw człowieka w Chinach. Pomimo wizyty Iona Iliescu w Pekinie w styczniu 1991 roku Rumunia w swojej polityce zagranicznej zwróciła się przede wszystkim ku Zachodowi. W 1997 roku, w obliczu erozji bilateralnej wymiany handlowej, rząd w Pekinie zawiesił preferencyjną politykę eksportu rumuńskich dóbr do Chin, ostatecznie doprowadzając do niemal całkowitego braku zainteresowania rumuńskich przedsiębiorców chińskim rynkiem. Gwałtowny wzrost gospodarczy ChRL w pierwszej dekadzie XXI wieku spowodował natomiast wyraźne zwiększenie deficytu handlowego Rumunii z tym państwem, co kilkakrotnie doprowadziło do oficjalnego wyrażenia przez rząd w Bukareszcie niepokoju powstałą sytuacją i wezwania azjatyckiego partnera do działań mających na celu zrównoważenie wymiany handlowej⁴⁰.

W obliczu prowadzenia przez rząd w Bukareszcie preferencyjnej polityki wobec chińskich emigrantów od lat 90. XX do końca pierwszej dekady XXI wieku możemy zaobserwować powstanie licznych małych i średnich przedsiębiorstw oraz kilku chińskich inwestycji produkcyjnych, specjalizujących się głównie w wytwarzaniu niezaawansowanych technologicznie produktów. Jak się wydaje, to właśnie dlatego Rumunia stała się jednym z pierwszych państw europejskich oficjalnie wytypowanych przez rząd chiński do realizacji strategii „wychodzenia na zewnątrz (Go Out Policy)”, wdrożonej w 1999 roku⁴¹. W rezultacie Chin zrealizowały w Rumunii kilka inwestycji, m.in.: Eurosport DHS – producent rowerów (20 mln USD), China Tobacco International Europe (35 mln USD), Dongguan Yuncheng Plate Making Co. w obwodzie Prahova na południu kraju (4 mln USD) oraz Shantou Agricultural Machinery Equipment (20 mln USD) w miejscowości Rasnov w obwodzie Braszów. Wobec określenia przez chiński rząd priorytetowych państw do przyjęcia zagranicznych inwestycji na początku XXI wieku Rumunia stała się odbiorcą 2/3 chińskich inwestycji w Europie Środkowo-Wschodniej do 2005 roku w sektorze produkcyjnym, natomiast po zapoczątkowaniu formatu 16+1 rumuński rynek stał się również obiektem zainteresowania chińskich przedsiębiorstw z sektora energetycznego. W efekcie doszło do zakupu 100% akcji rumuńskiego

³⁹ A. Chiriu, Liu Zuokui, *Sino-Romanian Relations – From the First Ponta's government to Klaus Werner Iohannis's victory in the presidential elections*, Working Paper Vol. 9, No. 1, 2015, Institute of European Studies, Chinese Academy of Social Sciences, s. 4–6.

⁴⁰ *Ibidem*, s. 5.

⁴¹ Ministerstwo Handlu ChRL, *Zhongguo qiye „Zou chuqu” fazhan zhanlue (Strategia „globalnej ekspansji” firm chińskich)*, <http://history.mofcom.gov.cn/?newchina=%E4%B8%AD%E5%9B%BD%E4%BC%81%E4%B8%9A%E8%B5%B0%E5%87%BA%E5%8E%BB%E5%8F%91%E5%B1%95%E6%88%98%E7%95%A5> [dostęp 13.10.2018].

Lucas Est przez chińskie Renesola we wrześniu 2012 roku, a następnie utworzenia farmy solarnej w obwodzie Prahova⁴².

Z perspektywy sześciu lat od powstania inicjatywy 16+1 oraz pięciu lat od inauguracji Pasa i Szlaku zarówno efekty współpracy gospodarczej, jak i liczbę oraz wartość chińskich BIZ w Rumunii można ocenić jako stosunkowo niewielkie. Większość dużych projektów, których wartość przekracza 1 mld EUR, pozostaje w sferze deklaratywnej. Najbardziej zaawansowaną negocjacyjnie inwestycją podjętą przez stronę chińską jest rozbudowa elektrowni jądrowej Cernavoda przez China General Nuclear Power (CGN), której szacowana wartość przekracza 6 mld EUR⁴³. Kolejnym oczekiwanym przez stronę rumuńską projektem jest rozbudowa i modernizacja elektrociepłowni Rovinari o wartości 1 mld EUR, której ma się podjąć China Huadian Engineering. Należy tu również wspomnieć o pośredniej chińskiej obecności na rumuńskim rynku. Przykładem przejętych firm są m.in: Pirelli (od kapitału włoskiego przez ChemChina), Nidera (od Holendrów przez COFCO) oraz Smithfield Foods (z rąk amerykańskich przez Shuanghui International)⁴⁴. Wartość dwustronnej wymiany handlowej w 2012 roku wynosiła 3,44 mld USD; z czego wartość rumuńskiego eksportu do Chin wyniosła 702 mln USD, natomiast importu – 2,74 mld USD. Struktura eksportu do Chin w danym okresie opierała się głównie na złomie miedzianym (9,0%), tarcicy (7,8%), rudach miedzi (6,2%) oraz częściach samochodowych (5,4%) (zob. Diagram 17), natomiast import obejmował głównie elektronikę użytkową (aparaty telefoniczne – 7,8%), komputery – 3,9% i akcesoria nadawcze – 2,9%) (zob. Diagram 18).

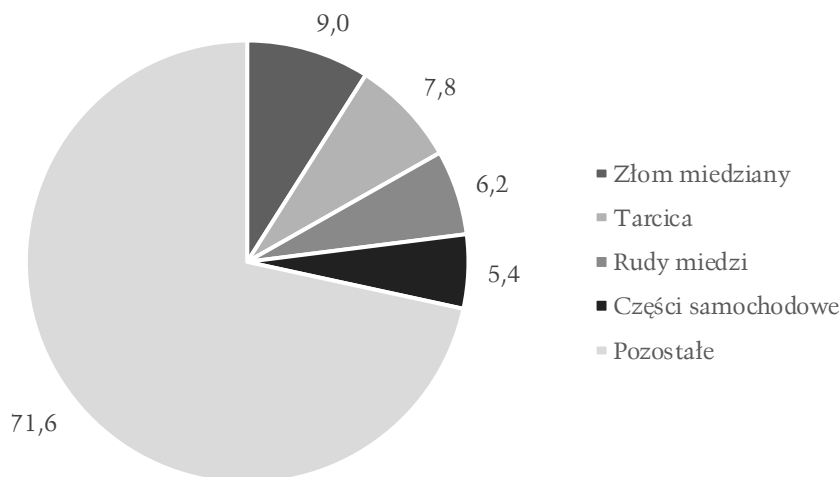


Diagram 17. Eksport Rumunii do Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/rou/chn/show/2012/ [dostęp 18.10.2018].

W 2016 roku wartość dwustronnej wymiany handlowej, po czterech latach funkcjonowania 16+1, wynosiła 4,87 mld USD; w tym wartość rumuńskiego eksportu do Chin – 1,05 mld USD, natomiast importu z Chin – 3,82 mld USD. Struktura eksportu do Chin w danym okre-

⁴² A. Oleinic, *China's Renesola buys PV park in Romania – Wolf Thesis*, Renewables Now, 21.09.2012, <https://renewablesnow.com/news/chinas-renesola-buys-pv-park-in-romania-wolf-theiss-304305/> [dostęp 18.10.2018].

⁴³ D. Dalton, *Cernavodă Negotiations Continuing with China's CGN, Says Nuclearelectrica*, The Independent Global Nuclear News Agency, 10.10.2017, <https://www.nucnet.org/all-the-news/2017/10/10/cernavod-negotiations-continuing-with-china-s-cgn-says-nuclearelectrica> [dostęp 18.10.2018].

⁴⁴ S. Pancea, *Romania–China Trade and Investment Relations against the Backdrop of the „One Belt, One Road” Strategy*, „Romanian Economic and Business Review”, Vol. 12, No. 2, s. 24.

się opierała się na tarcicy (8,0%), elektronicznych panelach kontrolnych (7,4%) oraz łożyskach kulkowych (5,8%) (zob. Diagram 19), natomiast na strukturę importu składały się głównie: turbiny gazowe (5,9%), komputery (4,8%), płytki drukowane (4,7%) oraz aparaty telefoniczne (4,7%) (zob. Diagram 20). Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że rumuński eksport w ciągu czterech lat funkcjonowania mechanizmu 16+1 zwiększył się o 49,6%, znacznie zmieniając swoją strukturę. Wraz ze wzrostem wartości wzrósł również udział eksportu niskoprzetworzonych komponentów elektronicznych w miejsce dominujących w 2012 roku surowców – drewna oraz miedzi. Wartość rumuńskiego importu z Chin wzrosła o 39,4%, niemniej jego struktura nie zmieniła się znacznie i nadal dominującą grupę produktów stanowią urządzenia elektroniczne. Należy jednak wskazać na znaczny wzrost rumuńskiego zainteresowania chińskimi turbinami gazowymi, które zdominowały import w sektorze maszynowym z Chin. Deficyt Rumunii w handlu z ChRL w 2016 roku wyniósł 2,77 mld USD.

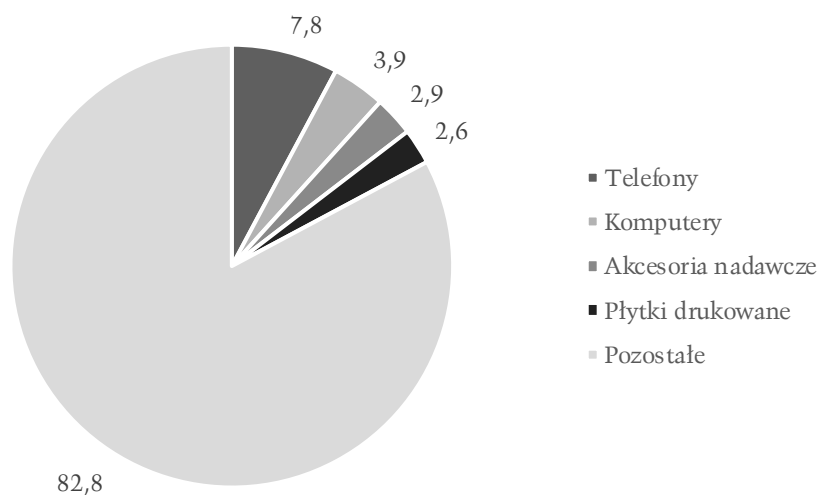


Diagram 18. Import Rumunii z Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/rou/chn/show/2012/ [dostęp 18.10.2018].

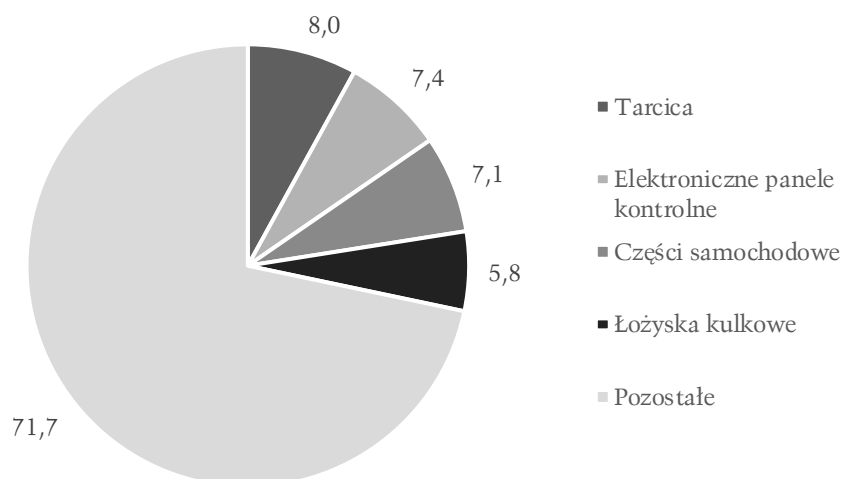


Diagram 19. Eksport Rumunii do Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/rou/chn/show/2016/ [dostęp 18.10.2018].

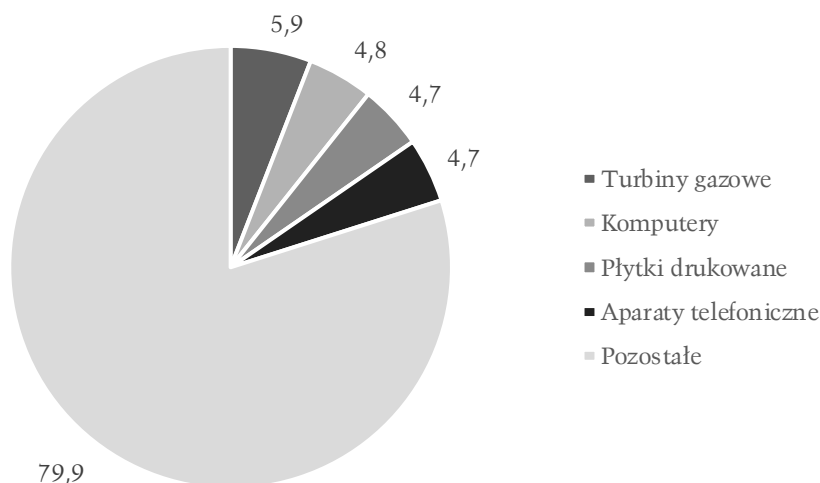


Diagram 20. Import Rumunii z Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/rou/chn/show/2016/ [dostęp 18.10.2018].

2.6. Wymiar gospodarczy stosunków bilateralnych Chiny–Bułgaria

Początek relacji dyplomatycznych między Bułgarią i ChRL datuje się na 2 października 1949 roku, kiedy to ówczesny rząd w Sofii stał się drugim na świecie państwem uznającym rząd w Pekinie⁴⁵. W latach 50. XX wieku stosunki bilateralne uznawane były za poprawne, jednak od początku rewolucji kulturalnej w Chinach (1966–1976), w obliczu różnic ideologicznych pomiędzy ChRL a ZSRR, dwustronne stosunki dyplomatyczne zostały wstrzymane. W latach 80. XX wieku relacje dwustronne zostały wznowione i, z wyłączeniem okresu początku lat 90., kiedy oba państwa skupiły się na rozwiązaniu problemów wewnętrznych, można mówić o ich ciągłej poprawie. Oba państwa od początku ustanowienia relacji dwustronnych opierają je na zasadach obopólnego szacunku, zrozumienia i wzajemności. Są one wolne od politycznych sprzeczności oraz uprzedzeń ideologicznych⁴⁶. Obecnie bilateralne stosunki gospodarcze opierają się na Umowie o współpracy gospodarczej (w mocy od 2007 roku) oraz Umowie o unikaniu podwójnego opodatkowania (w mocy od 2003 roku)⁴⁷. Oba porozumienia stworzyły odpowiednie środowisko prawne do rozwoju handlu i współpracy gospodarczej między Bułgarią i Chinami.

W 2007 roku podpisano aneks do międzyrządowej umowy w celu wspierania i ochrony inwestycji, funkcjonującej od 1989 roku. W 2009 roku, podczas wizyty ówczesnego wiceprzewodniczącego ChRL Xi Jinpinga w Bułgarii, podpisano memorandum o wzajemnym zrozumieniu i współpracy gospodarczej pomiędzy ministerstwami gospodarki, energii i turystyki Bułgarii oraz Ministerstwem Handlu ChRL. Bułgaria oferuje również ulgi handlowe na podstawie Generalnego Systemu Preferencji Celnych Unii Europejskiej. Od 1985 roku w stosunkach bilateralnych działa Chińsko-Bułgarska Międzyrządowa Komisja ds. Współ-

⁴⁵ *Timeline: Russia-China relations*, Reuters, 19.05.2008, <https://www.reuters.com/article/us-russia-medvedev-foreign-timeline/timeline-russia-china-relations-idUSL1912530020080519> [dostęp 18.10.2018].

⁴⁶ P. Zhelev, *Bulgarian-Chinese economic relations in the context of 16+1 Cooperation*, Working Paper No. 24, China-CEE Institute, 22.06.2018, s. 1–2.

⁴⁷ Pełny dokument: <http://www.chinatax.gov.cn/n810341/n810770/c1153225/part/1153226.pdf> [dostęp 18.10.2018].

pracy Gospodarczej, Handlu i Współpracy Naukowo-Technicznej, której bezpośrednimi zwierzchnikami są wiceministrowie gospodarki obu państw (w 2007 roku zmieniono jej nazwę na Wspólną Międzyrządową Komisję dla Współpracy Gospodarczej). Odpowiada ona m.in. za włączanie otoczenia biznesowego w oficjalne wizyty państwowe, a także za organizację seminariów biznesowych. Komisja stanowi ważny mechanizm dla rozwoju handlu i więzi gospodarczych pomiędzy państwami, ponieważ na jej posiedzeniach dyskutowane są możliwości pogłębienia współpracy bilateralnej w takich obszarach, jak: handel i inwestycje, energetyka, rolnictwo, transport i infrastruktura. Dodatkowo strony podpisały ramowe porozumienie o dwustronnej promocji handlu i inwestycji, które przewiduje wymianę *know-how* i dobrych praktyk w zakresie współfinansowania głównych projektów infrastrukturalnych, a także współpracę w zakresie organizacji badań i analiz inwestycyjnych. Dzięki temu porozumieniu handel dwustronny może być wspierany przez linie kredytowe krajowych instytucji finansowych obu państw.

Znaczącą rolę w bilateralnych stosunkach gospodarczych odgrywa również Bułgarsko-Chińska Izba Handlowa (Bulgarian-Chinese Chamber of Commerce and Industry, BCC-CI), ustanowiona z inicjatywy środowisk biznesowych obu państw w 2010 roku⁴⁸. Obecnie Izba traktowana jest jako platforma wspomagająca wzajemne zrozumienie przedsiębiorców obu krajów, jak również jako baza danych podmiotów zaangażowanych lub chętnych do współpracy między państwami. Instytucja ta posiada dwa biura: w Sofii i Szanghaju, planowane jest utworzenie nowych placówek w Kantonie i Pekinie. BCCCI skupia przedsiębiorców ze wszystkich sektorów gospodarki oraz organizacje użyteczności publicznej. Co ważne, dba ona o transparentność swoich działań, a wszystkie informacje o prowadzonych projektach udostępniane są do wiadomości publicznej. Za rozwój bezpośrednich kontaktów biznesowych odpowiada też Bułgarskie Stowarzyszenie Przemysłowe oraz Bułgarska Izba Handlowa – oba podmioty działające na podstawie porozumień z ich chińskimi odpowiednikami.

Dodatkowym wsparciem dla przedsiębiorców, oprócz wspomnianej wyżej Bułgarsko-Chińskiej Izby Handlowej, w ramach formatu 16+1 jest Stowarzyszenie na Rzecz Promowania Współpracy Rolnej między Chinami i Europą Środkowo-Wschodnią (*Association for the Promotion of Agricultural Cooperation between China and CEE Countries*) z siedzibą w Sofii. Zadaniem tej jednostki jest wzmacnianie dwu- i wielostronnych relacji pomiędzy Chinami i europejską szesnastką w kontekście współpracy rolnej i handlu żywnością.

Kontynuując wątek współpracy Bułgarii i Chin w ramach formatu 16+1, w lipcu 2018 roku w Sofii zorganizowano szczyt szefów rządów tej inicjatywy, na którym największym przedmiotem zainteresowania ze strony chińskich inwestorów w Bułgarii stało się utworzenie infrastruktury tranzytowej, opartej przede wszystkim o rozbudowę międzynarodowego portu lotniczego w Płowdiwie. Zakładana rozbudowa lotniska o dwa porty cargo, obsługujące region EŚW, miała stać się nieodłączną częścią systemu drogowo-kolejowego, który zakłada inwestycje podmiotów chińskich z niewykluczonym współfinansowaniem instytucji UE przy następujących połączeniach: kolejowe – Ruse–Warna; drogowo – autostrada Warną–Sofia, autostrada Warną–Burgas; drogowo – autostrada Ruse–Wielkie Tyrnowo; drogowo – Widyń–Botewgrad; drogowo – tunel pod górą Szipka na trasie Kazanlyk–Gabrowo.

W odniesieniu do powyższego planu utworzenia kompletnej sieci tranzytowej przez chińskie podmioty w Bułgarii, pierwsze konkretne informacje dotyczące rozbudowy Międzynarodowego Portu Lotniczego w Płowdiwie opublikowano 28 marca 2018 roku. W przedsięwzięcie

⁴⁸ Profil działalności oraz usługi oferowane przez BCCCI: <http://www.bulgariachina.com/en/pages/services.html> [dostęp 18.10.2018].

zaangażowane było chińsko-bułgarskie konsorcjum, składające się z „Hainan” oraz „Plovdiv Airport Invest”, którego jednym z członków jest potentat na chińskim rynku lotniczym HNA Group (właściciel m.in. Swissport International oraz Hainan Airlines). Wówczas, decyzją bułgarskiego rządu, konsorcjum otrzymało 35-letnią koncesję na działalność w międzynarodowym porcie lotniczym w Płowdiwie. W ramach porozumienia udziałowcy zostali zobowiązani do zainwestowania w nieruchomości 79 mln EUR, a środki te w większości miały zostać przeznaczone na konserwację i odnowę istniejącej infrastruktury. Dodatkowo, po okresie karencji wynoszącym 48 miesięcy, konsorcjum w każdym kolejnym roku kalendarzowym miało dokonywać płatności składającej się z części stałej oraz zmiennej. Część stała została ustalona na 600 tys. BGN netto (około 1,31 mln PLN), natomiast część zmienna miała stanowić 6% całkowitego dochodu netto ze wszystkich działań związanych z wykorzystaniem przedmiotu koncesji w danym roku kalendarzowym. Warto odnotować, że w momencie uzyskiwania koncesji największy udziałowiec konsorcjum – HNA Group posiadał około 145 mld USD aktywów, 90 mld USD rocznych przychodów, zatrudniał 410 tys. pracowników na całym świecie, zarządzając 14 liniami lotniczymi z łączną flotą 1250 samolotów obsługujących 1000 połączeń lotniczych do ponad 260 miast.

18 maja 2018 roku Ministerstwo Transportu Bułgarii poinformowało, że HNA Group podwoi wartość zakładanej początkowo inwestycji w port lotniczy w Płowdiwie do kwoty 160 mln EUR⁴⁹. W komunikacie grupy HNA zapowiedziano stopniową budowę dwóch terminali cargo oraz regionalnego hubu turystycznego, obsługującego pasażerów z państw Europy Środkowo-Wschodniej. Termin podpisania umowy o przejęciu koncesji dotyczącej lotniska wyznaczono na 18 lipca tego roku. Umowa jednak nie została podpisana przez stronę chińską⁵⁰. Powodów wycofania się chińskiego udziałowca można upatrywać w dwóch czynnikach: (1) śmierci Wang Jiana, współzałożyciela HNA Group (4 lipca 2018 roku), która spowodowała spadek wartości firmy na giełdzie, wymuszając zmianę jej polityki inwestycyjnej; (2) ograniczenia przez rząd w Pekinie ryzyka finansowego, generowanego przez zadłużone konglomeraty. Zgodnie z wewnętrznym audytem firmy, zadłużenie HNA Group sięgało około 90 mld USD. Fiasko osiągnięcia porozumienia w sprawie przejęcia bułgarskiego lotniska przez podmioty chińskie podważa jednak zasadność przeprowadzenia pozostałych inwestycji, komplementarnych wobec inwestycji na lotnisku w Płowdiwie.

Inną formą współpracy inwestycyjnej jest zainteresowanie energią nuklearną przez China National Nuclear Corporation w bułgarskim mieście Belene. Projekt budowy elektrowni został wstrzymany w 2012 roku ze względu na brak oferty inwestycyjnej ze strony podmiotów zagranicznych. W toku postępowania i zerwania zobowiązań z rosyjskim podwykonawcą, w 2016 roku bułgarski rząd musiał zapłacić około 600 mln EUR rekompensaty. Całość potencjalnej inwestycji jest wyceniana na około 10 mld EUR⁵¹. Jeśli strony dojdą do ostatecznego porozumienia w kwestii budowy elektrowni jądrowej w Belene, projekt stanie się jedną z największych chińskich inwestycji w regionie EŚW.

Odnosząc się do ilości i wielkości inwestycji pośrednich lub bezpośrednich ze strony ChRL w Bułgarii, w porównaniu z innymi europejskimi państwami, stoi ona na relatywnie

⁴⁹ A. Krasimirov, *China's HNA to double investment in Bulgaria's Plovdiv airport*, Reuters, 18.05.2018, <https://www.reuters.com/article/us-bulgaria-airport-hna-group/chinas-hna-to-double-investment-in-bulgarias-plovdiv-airport-idUSKCN1I1K1KW> [dostęp 18.10.2018].

⁵⁰ I. Mihaylov, *China's HNA withdraws from Bulgaria's Plovdiv Airport concession deal – report*, See News, 19.07.2018, <https://seenews.com/news/chinas-hna-withdraws-from-bulgarias-plovdiv-airport-concession-deal-report-620618> [dostęp 18.10.2018].

⁵¹ Y. Stanev, *China steps up interest in Bulgarian nuclear power plant*, Emerging Europe, 3.09.2018, <https://emerging-europe.com/news/china-steps-up-interest-in-bulgarian-nuclear-power-plant/> [dostęp 20.10.2018].

niskim poziomie. W 2003 roku Bułgaria przyjęła inwestycję firmy ZTE, natomiast w kolejnym roku na inwestycję zdecydował się kolejny potentat chińskiego rynku telekomunikacyjnego firma Huawei – całkowita wartość tych przedsięwzięć nie została podana do wiadomości publicznej. W 2008 roku pojawiła się również inwestycja chińskiego holdingu Insima Group, który w ramach konsorcjum z włoskim Idreko wygrał przetarg na instalację systemu odsiarczania w elektrociepłowni Maritza East. Wartość projektu, częściowo finansowanego ze środków UE, wyniosła 86 mln EUR. W 2011 roku wystartowała kolejna chińska inwestycja – w Łoweczcu, gdzie tamtejszy producent samochodów osobowych Litex rozpoczął współpracę z chińskim Great Wall Motors. Wypełnienie całości inwestycji, szacowanej na 160 mln BGN, nie doszło jednak do skutku – w 2017 roku powołane w tym celu chińsko-bułgarskie *joint-venture* złożyło wniosek o upadłość.

Uruchomiono wówczas pilotażowy program „miasta korporacyjnego” w Trackiej Strefie Ekonomicznej (TEZ)⁵². Porozumienie „EU–China New Economy Cooperation Pilot Zone – Plovdiv”, znajdującego się w ww. strefie ekonomicznej, zostało podpisane przez prezesa TEZ – Płamena Panczewa oraz Prezesa Zarządu China Shenzhen Porter Holdings Co., Ltd – Chen Zongjiana. Strona chińska zobowiązała się do pozyskania kapitału inwestycyjnego poprzez umowy z chińskimi instytucjami finansowymi oraz Niemieckim Stowarzyszeniem Biznesu. Całość projektu ma na celu przyciągnięcie inwestycji w kwestii ustanawiania centrów logistycznych, innowacyjnych platform biznesowych, utworzenia bazy e-commerce dla zapewnienia bezpośrednich kontaktów na linii konsument–producent.

Wartość dwustronnej wymiany handlowej Chin i Bułgarii w 2012 roku wynosiła 1,81 mld USD, z czego wartość bułgarskiego eksportu do Chin to 823 mln USD, natomiast importu – 989 mln USD. Struktura eksportu do Chin w danym okresie opierała się głównie na miedzi rafinowanej (68,0%), rudach miedzi (9,9%), złomie miedzianym (3,5%) oraz grzejnikach elektrycznych (1,3%) (zob. Diagram 21). Natomiast import obejmował głównie elektronikę, w tym urządzenia półprzewodnikowe (14%), części do pojazdów dwukołowych (3,7%), klimatyzatory 2,6% oraz grzejniki elektryczne (2,5%) (zob. Diagram 22).

W 2016 roku wartość dwustronnej wymiany handlowej, po czterech latach funkcjonowania 16+1, wynosiła 1,80 mld USD, w tym wartość bułgarskiego eksportu do Chin – 633 mln USD, natomiast importu z Chin – 1,17 mld USD. Struktura eksportu do Chin w danym okresie w dalszym ciągu opierała się na miedzi rafinowanej (39%), rudach miedzi (16%) oraz rudach metali szlachetnych (16%) (zob. Diagram 23), natomiast na strukturę importu składały się głównie oprawy oświetleniowe (5,0%), maszyny elektryczne (4,3%), części do pojazdów dwukołowych (3,4%) oraz klimatyzatory (3,1%) (zob. Diagram 24). Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, że bułgarski eksport w ciągu czterech lat funkcjonowania mechanizmu 16+1 zmniejszył się o 23,9%, nadal opierając się głównie na sprzedaży miedzi z wyraźnym wzrostem eksportu rud metali szlachetnych. Wartość bułgarskiego importu z Chin w badanym okresie wzrosła o 15,5%, co przekłada się na wzrost deficytu Bułgarii w handlu z Chinami, wynoszący 0,53 mld USD. Pomimo spadku wartości obrotów handlowych Chin w 2015 roku wyprzedziły Singapur i stały się największym azjatyckim partnerem handlowym Bułgarii. Należy więc przyjąć, że spadek wartości obrotów handlowych był trendem globalnym, a pozycja ChRL na bułgarskim rynku zyskała na znaczeniu.

⁵² Oficjalna prezentacja Trackiej Strefy Ekonomicznej w kontekście współpracy z Chinami: http://cf.cdn.unwto.org/sites/all/files/pdf/tez-ecedz_prezentation_2017-06-23_en.pdf [dostęp 18.10.2018].

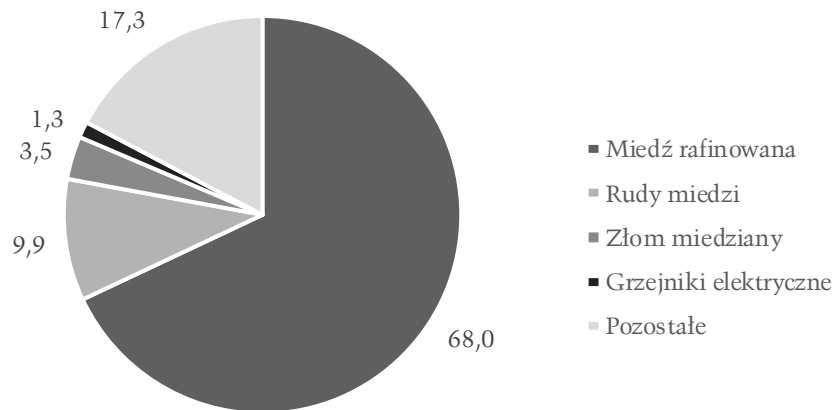


Diagram 21. Eksport Bułgarii do Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/bgr/chn/show/2012/ [dostęp 18.10.2018]

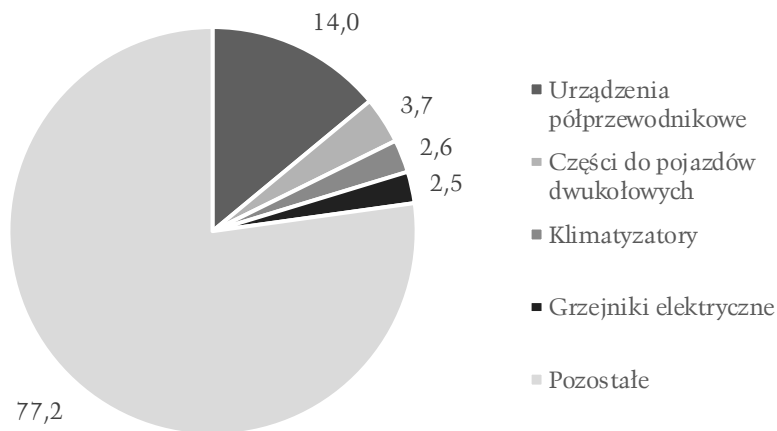


Diagram 22. Import Bułgarii z Chińskiej Republiki Ludowej (2012)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/bgr/chn/show/2012/ [dostęp 18.10.2018]

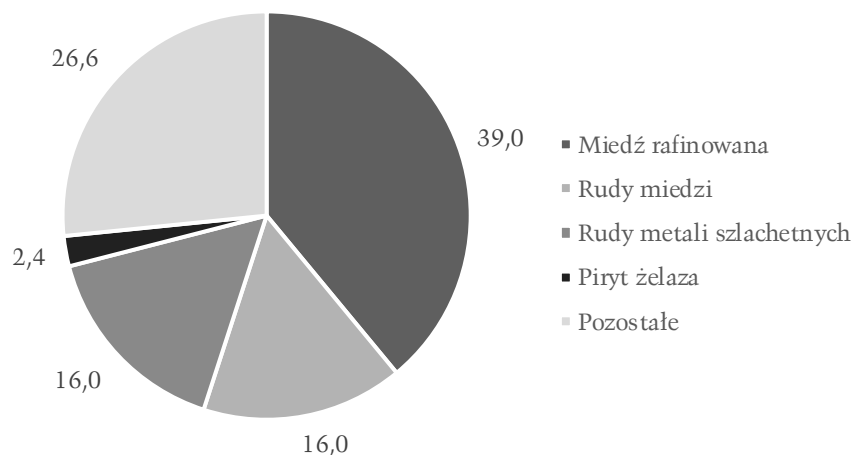


Diagram 23. Eksport Bułgarii do Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/export/bgr/chn/show/2016/ [dostęp 18.10.2018]

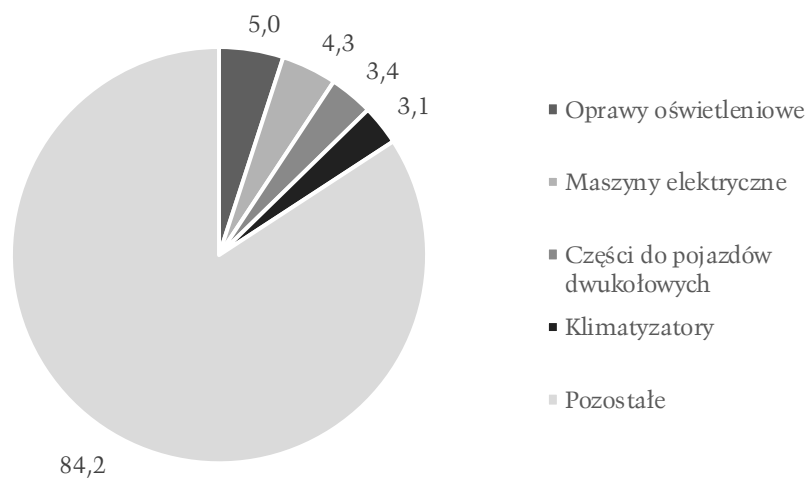


Diagram 24. Import Bułgarii z Chińskiej Republiki Ludowej (2016)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych The Observatory of Economic Complexity MIT, https://atlas.media.mit.edu/en/visualize/tree_map/hs92/import/bgr/chn/show/2016/ [dostęp 18.10.2018].

Część 3

Motywacje i oceny wybranych państw formatu 16+1

Format współpracy 16+1 służy jako jeden z kolejnych elementów budowania współpracy bilateralnej między Chinami i Europą Środkowo-Wschodnią. Jednak stan tych relacji uzależniony jest od ocen, projekcji oraz motywacji poszczególnych państw w ramach formatu. Z punktu widzenia działań chińskich istotna jest również percepcja społeczna w państwach regionu EŚW, co będzie determinowało dalsze działania ChRL w regionie.

Badania przeprowadzone w Europie przez China-CEE Institute wykazały, w których krajach opinia publiczna jest najbardziej przychylna chińskim działaniom. Największy odsetek (powyżej 50%) respondentów uważających, że chińska gospodarka rozwija się szybko, odnotowano w Bułgarii, Serbii, Słowenii i Rumunii. Rolę Chin w stosunkach międzynarodowych jako „ważną” ocenia ponad połowa respondentów w Bułgarii, Serbii, Słowenii i Rumunii. Wiedzę o inicjatywie 16+1 deklaruje ponad 50% ankietowanych w Polsce, Rumunii, Albanii i Serbii, a na silne relacje własnych z państw z Chinami wskazują głównie respondenci w Serbii i Czarnogórze (ponad 50%). Z kolei najbardziej pozytywne oddziaływanie Pasa i Szlaku na gospodarki swoich krajów wskazują respondenci na Litwie, w Rumunii, Bułgarii i Serbii (powyżej 34%). W związku z wynikami przeprowadzonych badań można wnosić, że Chiny będą intensyfikowały działania w Serbii, Rumunii oraz Bułgarii, widząc tam najbardziej pozytywne oceny swojej działalności. Państwami, które najlepiej postrzegają Chiny, zarówno pod względem rozwoju gospodarczego, jak i pozycji politycznej oraz przyszłej współpracy, są Serbia, Bułgaria i Rumunia. Na drugim biegunie ocen opinii publicznej znajdują się społeczeństwa Węgier i Czech, które plasują się w drugiej dziesiątce. Jest to pewnego rodzaju paradoks, ponieważ ich relacje międzypaństwowe z Chinami są bardzo intensywne. W szczegółowej analizie miast i regionów należy wskazać, że rozwój gospodarczy Chin w ostatnich dwóch latach najlepiej postrzegany był w Rumunii (południe, Muntena), bułgarskim Ruse oraz Warnie i w serbskiej Zapadnie. Na przeciwnym biegunie znalazły się miasta Bośni i Hercegowiny, Macedonii oraz Czech i Litwy. Rosnąca pozycja Chin została odnotowana w miastach zachodniej Słowenii, rumuńskiej krainie historycznej Muntenii (południowy-wschód) oraz w bułgarskim Błagojewgradzie. Podobnie jak w poprzednim przypadku, negatywną rolę i pozycję Chin wskazywano w Bośni i Hercegowinie. Stan bieżących stosunków najlepiej oceniany był w serbskiej Wojwodinie i Belgradzie, najgorzej w miastach Litwy: Wilnie, Kłajpedzie czy Szawlach. Przyszłość współpracy w ramach Pasa i Szlaku najlepiej oceniali mieszkańcy bułgarskiej Warny i miast litewskich: Telszy, Taurogów oraz Kłajpedy. Najgorzej perspektywy przyszłej współpracy oceniono w miastach Bośni i Hercegowiny oraz Chorwacji, położonych w Dalmacji i na półwyspie Istria.

Tabela 5
Opinia publiczna wobec Chin w wybranych państwach EŚW (2017) (% , ranking państw)

| Pytanie/Państwo | Bułgaria | Rumunia | Serbia | Czechy | Węgry | Słowacja |
|--|----------|---------|--------|---------|---------|----------|
| Czy w ostatnich dwóch latach gospodarka chińska rozwijała się szybko? | 57 (4) | 58 (2) | 57 (3) | 34 (12) | 34 (14) | 42 (5) |
| Czy w ciągu ostatnich pięciu lat pozycja Chin na arenie międzynarodowej wzrosła? | 53 (4) | 56 (4) | 59 (2) | 36 (12) | 36 (11) | 52 (5) |
| Czy relacje gospodarcze w następnych pięciu latach będą się rozwijały pomyślnie w koncepcji Pasa i szlaku? | 22 (4) | 26 (3) | 31 (1) | 11 (10) | 8 (11) | 20 (6) |

Źródło: opracowanie własne na podstawie *Zhong Dong Ou guojia. Ruhe Kan de Zhongguo de fazhan* (Chiny–Europa Środkowo-Wschodnia. Jak postrzegany jest rozwój Chin?), Shehui Kexueyuan Chubanshe, Pekin 2017.

Z kolei w analizach przedstawionych przez Eurostat, 32% obywateli państw Unii Europejskiej postrzega Chiny pozytywnie, ponad połowa (55%) negatywnie, a 13% nie ma w tej kwestii zdania. Przedłożone wyniki badań wskazują, że największy odsetek osób pozytywnie nastawionych do Chin znajdujemy wśród społeczeństw Rumunii (56%), Bułgarii (47%) i Węgrów (40%). W Polsce i na Słowacji społeczeństwa w umiarkowany sposób są przychylnie Chinom, a odsetek osób mających pozytywne nastawienie to odpowiednio 37 i 36%. Najbardziej sceptyczni są Czesi – tylko 25% czeskiego społeczeństwa patrzy na Chiny w sposób pozytywny, a blisko 70% – negatywny; to trzecie najbardziej sceptyczne społeczeństwo po Luksemburgu i Francji. Podobne nastawienie dominuje w Niemczech, gdzie tylko 26% obywateli postrzega Chiny w sposób pozytywny¹.

Znaczenie aktywności Chin w polityce Serbii stanowi o prestiżu międzynarodowym władz w Belgradzie. Zdaniem wicepremiera i szefa MSZ Serbii Ivicy Dačića, organizacja 3. Szczytu Premierów 16+1 w Belgradzie w 2014 roku była „głównym wydarzeniem w polityce zagranicznej, którego gospodarzem był nasz kraj w ciągu kilku ostatnich dekad”. Z punktu widzenia Belgradu kluczowe jest poparcie Chin dla integralności terytorialnej Serbii i osiągnięcie wzajemnie akceptowalnych rozwiązań w oparciu o kartę Narodów Zjednoczonych i Rezolucję 1244. Oceniając percepcję aktywności Chin w Serbii, zarówno na poziomie rządowym, jak i samorządowym, strona serbska akceptuje praktycznie każdą propozycję inwestycyjną ze strony ChRL. Większość podejmowanych przez Chiny działań nie wynika z aktywnej dyplomacji politycznej czy gospodarczej, a jedynie stanowi reakcję na propozycje Pekinu. Podobnie uznaje się, że Serbia podejmuje reaktywne działania z uwagi na fakt, że format 16+1 jest po prostu inicjatywą chińską. W opinii publicznej nie ma również szerszej debaty na temat stanu gospodarki narodowej w kontekście zadłużania państwa w chińskich instytucjach finansowych. Brak ponadto oficjalnych informacji o wpływach podatkowych do serbskiego budżetu z tytułu prowadzenia działalności przez chińskie podmioty. Jednak, co należy podkreślić, wśród serbskiej opinii publicznej panuje przekonanie, że chińskie inwestycje nie tworzą wystarczającej liczby nowych miejsc pracy, a w tych powstałych wynagrodzenie w większości przypadków jest rozczarowujące. W tym kontekście dodatkowe napięcia może wywoływać otwarcie ruchu bezwizowego dla obywateli ChRL, wprowadzone w styczniu 2017 roku.

Nie ulega wątpliwości, że Chińska Republika Ludowa jest świadoma wartości geopolitycznej Serbii, bo znajduje się ona „na skrzyżowaniu” Europy Środkowej i Bliskiego Wschodu,

¹ Special Eurobarometer 467, Report: “Future of Europe” September-October 2017, Directorate-General for Communication (European Commission), 2018.

oferując możliwości tranzytowe na kierunku Wschód–Zachód, jak również na linii Północ–Południe. Ważnym czynnikiem ułatwiającym kontakty na poziomie politycznym i biznesowym jest fakt, że Serbia uznaje się za kontynuatorkę pokojowej polityki zagranicznej socjalistycznej Jugosławii. Rząd w Belgradzie zamierza opierać swoją politykę na doświadczeniach Ruchu Państw Niezaangażowanych i zacieśniać relacje z państwami tego formatu. Mimo że serbski rząd podkreśla priorytet włączenia kraju w struktury Unii Europejskiej oraz Światowej Organizacji Handlu, można wskazać, iż Chińska Republika Ludowa zajmuje centralne miejsce w kreowaniu serbskiej polityki zagranicznej, co poniekąd wyrażone zostało podczas ogłoszenia strategii „czterech filarów” przez ówczesnego prezydenta Borisa Tadicia w 2009 roku, a także przez ambasadora ChRL w Serbii Li Manchanga, który określił mechanizm 16+1 jako 15+1+1, podkreślając znaczenie Serbii w ramach inicjatywy.

W kontekście percepcji uczestnictwa Serbii w 16+1 oraz Pasa i Szlaku, na poziomie rządowym i publicznym, obie koncepcje traktowane są jako tożsame. Dominuje pogląd, że są to inicjatywy chińskie, a co za tym idzie, państwa biorące w nich udział powinny być reaktywne. Inicjatywy te wzmacniają pozycję Serbii na arenie międzynarodowej, gdyż w innych okolicznościach bilateralne spotkania najwyższego szczebla nie byłby możliwe, zwłaszcza z taką częstotliwością. Format 16+1 jest uznawany za ekskluzywne forum współpracy, podczas gdy Pas i Szlak to strategie inkluzywne. Ważne jest też to, że prowincja Hebei została dedykowana do współpracy przy projekcie inwestycji huty Smederevo. W tym kontekście należy wspomnieć o chińskiej inwestycji z 2016 roku, kiedy to Hesteel Group, potentat stalowy, mający siedzibę główną w stolicy prowincji Hebei – Shijianzhuang, zainwestował 46 mln EUR w serbską hutę Zelezara Smederevo. Dodatkowo, w 2019 roku, HBIS Group Serbia Iron & Steel, która jest spółką zależną od Hebei Iron & Steel, planuje budowę parku przemysłowego w Smederevie.

W odniesieniu do konkretnych działań należy wskazać, że projekt połączenia kolejowego pomiędzy Budapesztem i Belgradem nie znajdował się na liście priorytetowych inwestycji infrastrukturalnych, zarówno po stronie serbskiej, jak i węgierskiej. Można zatem zakładać, że czynnikiem dynamizującym prace nad projektem jest strona chińska, bo połączenie kolejowe wpisuje się w strategię Pasa i Szlaku, który docelowo ma połączyć grecki port w Pireusie z Europą Środkową i Zachodnią poprzez terytorium Republiki Macedonii Północnej, Serbii i Węgier w ramach Paneuropejskiego Korytarza Transportowego X. Kolejnym etapem chińskiej inwestycji będzie modernizacja połączenia kolejowego na linii Belgrad–Skopje–Tesaloni–Ateny–Pireus. Wobec powyższych planów zakłada się kolejną inwestycję China Road and Bridge Corporation w postaci budowy mostu drogowo-kolejowego nad Dunajem w serbskiej miejscowości Vinča. Szacunkowa wartość serbskiego odcinka połączenia kolejowego Belgrad–Budapeszt wynosi 470 mln EUR, natomiast brakuje informacji na temat pełnej dokumentacji projektu oraz zasad jego finansowania.

Zauważalnym problemem na Bałkanach Zachodnich jest brak solidarnej współpracy między państwami regionu. W dalszym ciągu dominuje rywalizacja o pierwszeństwo gospodarcze w relacjach nie tylko z Chinami, ale również Niemcami, Włochami, Rosją czy Turcją. W odniesieniu do roli Chin w polityce serbskiej należy zauważyć, że intensyfikacja relacji z tym państwem ma stymulować i balansować wpływy państw europejskich i Unii Europejskiej. W opiniach serbskich panuje bowiem duży sceptycyzm wobec dalszej integracji ze strukturami europejskimi. Rozgoryczenie wywołane traktowaniem jako „upośledzonego regionu Europy”, używanie terminu „bałkanizacja” jako synonimu biedy, bezrobocia i zacofania powoduje, że zarówno serbskie społeczeństwo, jak i partie polityczne skłaniają się do poszukiwania alternatyw.

W ocenach węgierskich dominują pozytywne interpretacje działań chińskich zarówno w relacjach bilateralnych, jak i platformie 16+1. Z uwagi na relatywnie niskie dochody społeczeństwo węgierskie przyjmuje z satysfakcją możliwość zakupu tańszych towarów chińskich.

W odniesieniu do elit politycznych i z uwagi na fakt, że polityka wobec Chin jest kontynuowana praktycznie od lat 90. XX wieku, istnieje polityczny konsensus dla utrzymywania silnych relacji z Pekinem. Dodatkowym elementem polityki rządu węgierskiego jest sceptyczna ocena demokracji liberalnej jako systemu politycznego zapewniającego dobrobyt i stabilizację. Polityka Viktora Orbana kieruje się w stronę demokracji nieliberalnej, co sprzyja relacjom z Chińską Republiką Ludową. Takie podejście węgierskich elit do kwestii systemu politycznego wynika również z negatywnej oceny struktur europejskich, uznawanych za mało stabilne. Z kolei Pas i Szlak interpretowany jest jako posunięcie geopolityczne, które ma prowadzić do odbudowania chińskiej pozycji na arenie międzynarodowej. Niemniej jednak uważa się, że w relacjach Chin z Europą Środkową jest „zbyt dużo okrągłych słów”, brakuje natomiast konkretów. W tym przypadku podkreśla się konieczność większego zaangażowania w inwestycje typu greenfield. Wynika to po części z faktu, że region Europy Środkowej jest miejscem ścierania się interesów różnych podmiotów, w tym m.in. USA, Rosji, Turcji (Bałkany) oraz UE (w szczególności Niemiec). Daje to ograniczone pole manewru dla działań chińskich w regionie.

W porównaniu z kontynentem afrykańskim, gdzie Chiny w bardzo aktywny sposób inwestują i budują swoją pozycję gospodarczą, Europa Środkowa – z uwagi na położenie i aktywność mocarstw w regionie – nie może liczyć na zbyt daleko idące zaangażowanie chińskie. W dalszej perspektywie powoduje to, że w kalkulacjach Pekinu inwestycje i sama aktywność Chin w regionie może wywoływać niepotrzebne dla chińskiej polityki kontrowersje, z którymi dyplomacja chińska będzie musiała się zmierzyć. Niemniej jednak z punktu widzenia Budapesztu aktywny udział w chińskim przedsięwzięciu Pasa i Szlaku ma prowadzić do wyrównania poziomu gospodarczego Węgier z takimi podmiotami, jak Austria, Badenia-Wirtembergia czy Lombardia lub Bawaria. Ponadto ma to na celu uplasowanie Węgier jako łącznika między niemieckim projektem Industrie 4.0 oraz chińskim Made in China 2025.

Kluczowym projektem dla dalszych działań i uczynienia z Węgier logistycznego hubu dla chińskich produktów jest powodzenie przedsięwzięcia budowy połączenia kolejowego Budapeszt–Belgrad. Z uwagi na ambicje Węgier dla dalszych działań ważne jest również stworzenie korytarza transportowego między Pireusem i Belgradem. Jednak istotną rolę w tym względzie odgrywać będą problemy terytorialne i spory regionalne, w tym etniczne, a to z kolei może narazić projekt na problemy związane z brakiem woli politycznej. Innym ważnym elementem relacji dwustronnych jest współpraca między bankami centralnymi i promowanie Budapesztu jako centrum umiędzynarodowienia chińskiej waluty. Współpraca ta ma przynieść zmniejszenie deficytu w handlu z Chinami i stanowić o większej rozpoznawalności produktów węgierskich na tamtejszym rynku.

W analizach węgierskich dominuje pogląd, że świat multilateralny dobiega końca, prowadząc do tworzenia się różnych ośrodków władzy na poziomach regionalnych, który Węgry mają wykorzystać do wybicia się na pozycję centrum oddziaływania regionalnego. Z politycznego punktu widzenia Chiny i relacje bilateralne mają za zadanie podważanie federalistycznych wizji Unii Europejskiej oraz budowania Węgier jako centrum oddziaływania politycznego i gospodarczego w Europie Środkowej. Takie myślenie węgierskie o silnej współpracy z Chinami ma również podłoże historyczne. Przede wszystkim jest to związane z potrzebą zakończenia „wieku upokorzeń”, który w węgierskiej narracji utożsamiany jest z traktatem z Trianon (1920 rok). Z drugiej strony – jest wynikiem myślenia w kategoriach pamięci o imperium austro-węgierskim i wizji silnej pozycji w regionie i szerszym kontekście europejskim. Interesujące jest również poparcie przez rząd Orbana „wielkiego odrodzenia narodu chińskiego” oraz idei Xi Jinpinga. Z jednej strony może to być rozumiane jak próba stworzenia politycznego klimatu dla dalszej współpracy gospodarczej, z drugiej zaś – jako wyraz ambicji węgierskich do odgrywania większej roli w relacjach międzynarodowych. Poprzez poparcie dla wielkich idei

Chin rząd węgierski wskazuje na własne ambicje. W ślad za taką sferą deklaratywną podąża węgierska narracja na temat Chin. Dominuje pogląd, że Budapeszt jest „motorem napędowym europejskiej gospodarki”, a „Węgry stworzyły jeden z najbardziej konkurencyjnych obszarów dla inwestycji w Europie w ostatnich latach”. Ponadto należy zaznaczyć, że Węgry są pierwszym państwem w EŚW, które podpisało MoU z Chinami na temat budowy Pasa i Szlaku podczas oficjalnej wizyty ministra spraw zagranicznych Wang Yi w 2015 roku.

Ostatnim elementem w ocenach węgierskich jest wskazanie akademickiego i intelektualnego podłoża współpracy gospodarczej. Chińscy intelektualiści z końca lat 80. ubiegłego wieku wzorowali się na rozwiązaniach węgierskiego ekonomisty Jánosa Kornai, autora koncepcji ekonomii niedoboru, który jest immanentną cechą systemu gospodarki sterowanej centralnie.

Stosunki z Chinami wywołują w Czechach skrajne uczucia: optymizmu władz i sceptycyzmu społeczeństwa. Z jednej strony prezydent Milos Zeman promuje silnie relacje gospodarcze z Państwem Środka, z drugiej zaś – w opinii publicznej dominuje dyskurs o prawach człowieka i Chinach jako reżimie komunistycznym. W perspektywie władz Czech współpraca z Chinami, w tym Pas i Szlak oraz 16+1, jest postrzegana generalnie pozytywnie, choć nie znajduje się w centrum zainteresowania polityki zagranicznej, skoncentrowanej przede wszystkim na UE i NATO. Problemem czeskiej polityki jest istnienie dwóch ośrodków polityki zagranicznej: rządu (Ministerstwa Spraw Zagranicznych) i obozu prezydenta Zemana. Sceptycyzm wobec zacieśniania relacji z Chinami wyraża ugrupowanie obecnego premiera Andreja Babiša (ANO), co jest związane przede wszystkim z przeszłymi niepowodzeniami biznesowymi Babiša na kierunku chińskim. Natomiast przeciwna zacieśnianiu współpracy z Chinami jest centroprawicowa TOP 09. Do ugrupowań entuzjastycznie nastawionych należą socjaldemokraci (ČSSD) i komuniści (KPCzIM), a Obywatelska Partia Demokratyczna (Občanská demokratická strana, ODS) prezentuje w tym względzie umiarkowane stanowisko. Czeska scena polityczna jest w większości zgodna, że bez udziału Chin nie można rozwiązywać problemów globalnych. Największym orędownikiem rozwijania relacji z ChRL jest obóz prezydenta Zemana. W czasie pierwszego Forum Pasa i Szlaku w Pekinie w maju 2017 roku Czechy były jedynym państwem UE reprezentowanym przez głowę państwa (prezydenta). Z kolei czeski MSZ prezentuje postawę pragmatyczną – w tekście memorandum o współpracy dwustronnej z Chinami nie wyraża wprost poparcia dla Pasa i Szlaku, ale wspiera promowanie relacji bilateralnych w jego ramach. Co więcej, dyplomacja czeska opowiada się, w dalszym ciągu, za podtrzymaniem dialogu w zakresie praw człowieka. Format 16+1 jest traktowany jako kolejny poziom relacji dwustronnych, przyjmując, że pod szyldem Pasa i Szlaku łatwiej działać z Chinami. Z kolei w kontekście relacji z Chinami w ramach trójkątów politycznych z UE, USA i Rosją dominuje przekonanie, że ChRL nie odgrywa w tym względzie istotnej roli w czeskiej dyplomacji. Wyjątek stanowi tu eurodeputowany z ODS, minister spraw zagranicznych w „gabiniecie cieni”, Jan Zahradil, zwolennik grania „kartą chińską” przeciwko Rosji.

Czeskie elity rządzące ogólnie nie posiadają specjalistycznej wiedzy i nie wykazują większej refleksji nad udziałem Czech w 16+1 i inicjatywie Pasa i Szlaku. Chociaż w Czechach istnieje liczne grono uznanych specjalistów ds. Chin, problemem jest niewykorzystywanie ich wiedzy na szczeblu poszczególnych ministerstw. W czeskim rządzie nie ma oficjalnego stanowiska doradcy ds. Chin, chociaż w kancelarii premiera Bohuslava Sobotki (ČSSD, 2014–2017) takie obowiązki pełnił były minister obrony Jaroslav Tvrdík. Z kolei funkcję społecznego doradcy prezydenta Zemana sprawuje szef konglomeratu CEFC Ye Jianming, a doradcy ds. chińskich – Tvrdík, jednocześnie wiceprzewodniczący rady dyrektorów CEFC Europe. Funkcja Tvrdíka, który posiada biuro na Hradczanach i organizuje tam coroczne China Investment Forum, w dużej mierze jest jednak nieformalna, ponieważ, podobnie jak doradca Zemana ds. rosyjskich Martin Nejedlý, nie posiada on poświadczenia bezpieczeństwa.

Z tego względu, że (ponowne) zainteresowanie Chinami zostało zainicjowane przez kręgi biznesowe (PPF/Home Credit) dominuje dążenie do ekonomizacji polityki, nie zaś myślenie w kategoriach strategicznych. Jednak z wyjątkiem Škody (*de facto* Volkswagena) czeskie firmy są zbyt małe, by zaistnieć na chińskim rynku, dlatego na zbliżeniu z Chinami najbardziej skorzystały grupy finansowe, odpowiednio przygotowane do podjęcia takich działań. Na czeskiej scenie politycznej w ocenie działań CEFC dominuje raczej rozczarowanie, ponieważ na wejściu chińskiej firmy do Czech skorzystało niewiele osób, a inwestycje były bardziej ograniczone, niż tego oczekiwano. Niemniej problemy CEFC nie stały się istotnym czynnikiem w czasie wyborów parlamentarnych w październiku 2017 roku i prezydenckich w styczniu 2018 roku.

W polityce wobec Chin władze Czech nie opracowały dotychczas szczegółowych dokumentów, a podstawą działań jest tekst strategicznego partnerstwa z 2016 roku. Dla czeskiego MSZ główne cele polityczne Czech wobec Chin zostały zrealizowane w latach 2014–2017. Obecnie Chiny wydają się pod tym względem mniej istotne, ponieważ działania skupiają się przede wszystkim na wypełnianiu i implementacji porozumień, a nie wdrażaniu zmian w polityce zagranicznej.

W Bułgarii relacje z Chińską Republiką Ludową, zarówno w debacie publicznej, jak i wśród opinii publicznej, są tematem marginalnym. Jednak z punktu widzenia prowadzenia polityki zagranicznej Chiny są dla tego europejskiego państwa jednym z priorytetowych partnerów, a wzajemne relacje opierają się na „tradycyjnej przyjaźni”. W sferze deklaratywnej dla rządu w Sofii priorytetem jest budowanie pozytywnych stosunków w ramach Unii Europejskiej z Brukselą oraz na poziomie bilateralnym z Republiką Federalną Niemiec. Wobec powyższego należy uznać, że stosunki bilateralne z Chinami są istotne, niemniej jednak nie zajmują centralnego miejsca w polityce zagranicznej Bułgarii. W lutym 2018 roku kanclerz Angela Merkel odbyła rozmowę z premierem Bojko Borisowem, której tematem była chińska aktywność w Bułgarii oraz ostrzeżenie przed przyjmowaniem propozycji inwestycji infrastrukturalnych kredytowanych przez chińskie banki w obszarach strategicznych zarówno dla kraju, jak i całej Europy. Dodatkowo niemieckie wpływy polityczne w Bułgarii określane są jako duże. Świadczy o tym m.in. fakt, że doradcami minister spraw zagranicznych Ekateriny Zachariewej są byli bądź czynni członkowie Fundacji Konrada Adenauera. Dla Bułgarii relacje z Chinami, zarówno w kontekście politycznym, jak i gospodarczym, są jednym z elementów próby równoważenia rosnących wpływów tureckich. Rząd w Sofii obawia się aktywności tureckich przedsiębiorców wykupujących ziemie na obszarze państwa bułgarskiego. W szerszym kontekście zaniepokojenie władz w Bułgarii budzą ścisłe kontakty między władzami w Pekinie, Moskwie i Stambule. Plany bułgarskich władz mogą zostać jednak uniemożliwione przez wycofanie się Hainan Airlines, konsorcjum, które miało zainwestować w port lotniczy w Płowdiwie.

W przypadku Bułgarii należy wskazać na niezadowolenie z braku inwestycji i tworzenia nowych miejsc pracy. Format 16+1, oprócz deklaracji politycznych, nie wnosi zbyt wiele do rozwoju gospodarki narodowej. Priorytetem są relacje bilateralne, które mają dominować w agendzie 16+1, stanowiąc szansę na promocję dobrych relacji politycznych oraz osobistych między premierami Li Keqiangiem i Bojko Borisowem. W odniesieniu do polityki zagranicznej Chiny nie są istotnym elementem w bułgarskich działaniach zewnętrznych, gdyż priorytetem jest tu Unia Europejska. W kontekście rosyjskim nie wskazuje się na możliwość współpracy chińsko-rosyjskiej w ramach 16+1 ani też jako formatu równoważącego relacje z Rosją. Takie oceny warunkowane są z pewnością znaczącymi inwestycjami rosyjskimi w Bułgarii. W odniesieniu do współpracy lokalnej miejsce forum zostało przeniesione z Płowdiwu do Sofii, nie tyle z uwagi na nieudaną inwestycję chińską, a wobec faktu, że miasto uznano za zbyt małe dla celów organizacji takiego przedsięwzięcia. Uznaje się, że format 16+1 jest zasadniczo chiński, zatem możliwość tworzenia własnych propozycji jest bardzo ograniczona.

W odniesieniu do chińskich inicjatyw, zarówno Pasa i Szlaku, jak i 16+1, nie dokonuje się ich szczegółowego rozróżnienia. Obie platformy współpracy traktowane są jako komplementarne mechanizmy współpracy regionalnej, których głównym sworzniem jest współpraca infrastrukturalna. Mimo że wskazuje się na multilateralny charakter obu chińskich koncepcji, najważniejszą motywacją dla Bułgarii jest interes narodowy i rozwój rynku wewnętrznego, a także wzrost eksportu do Chin. Kluczową kwestią w tym kontekście jest walka z bezrobociem poprzez przyciągnięcie inwestycji tworzących miejsca pracy. Pas i Szlak oraz 16+1 zostały również wskazane jako narzędzie oddziaływania politycznego i gospodarczego, dające możliwość wizyt chińskich premierów w Bułgarii. Uczestnictwo w chińskim mechanizmie współpracy traktowane jest zatem jako element promocji państwa i sprawa prestiżowa.

Odnosząc się do konkretnych działań należy wskazać, że strona bułgarska ma wysokie oczekiwania wobec inwestycji bezpośrednich. Jednym z negatywnych przykładów wskazywanych w dyskusjach bułgarskich jest utworzenie *joint-venture* pomiędzy Great Wall Motors oraz Litex w Łoweczcu. W 2017 roku podmiot ten złożył wniosek upadłościowy, co w znaczny sposób ograniczyło chińską obecność na rynku bułgarskim. W kontekście chińskich motywacji wobec planowanych inwestycji należy wskazać na tanią siłę roboczą oraz pozytywny odbiór chińskich aktywności w Europie, co służy podejmowaniu współpracy z bułgarskim rządem i podmiotami sektora prywatnego. Chiny, poprzez swój potencjalny udział w projekcie energetycznym w Belene, mogą doprowadzić do napięcia na linii Bułgaria–Rosja, bo obecnie kraj jest uzależniony od dostaw energii z Rosji. Budowa elektrowni o przewidywanej mocy 1000MW doprowadzi do nadprodukcji energii, która ze strony Bułgarii najprawdopodobniej spowoduje spadek zainteresowania energią rosyjską. W kontekście UE kwestią kluczową dla rządu jest dalszy proces „europeizacji” Bułgarii, tj. wprowadzenie kraju do strefy Schengen oraz wejście do strefy euro. Wobec powyższego należy się spodziewać udziału Europejskiego Banku Inwestycyjnego w największym projekcie energetycznym w Belene. Biorąc pod uwagę fakt, że gros inwestycji będzie kredytowane przez chińskie instytucje finansowe, można założyć, iż warta ponad 10 mld EUR inwestycja będzie przedmiotem wnikliwego sprawdzenia przez instytucje UE. Drugą kwestią pozostaje brak przyznania bułgarskich gwarancji rządowych na budowę, wbrew oczekiwaniom chińskiego inwestora. Wśród opinii publicznej panuje przekonanie, że inwestycja nie uzasadnia płynących z niej korzyści, a sam proces negocjacyjny od lat jest źródłem praktyk korupcyjnych.

W przypadku Słowacji, chociaż Chiny są uważane za ważne mocarstwo, nie są one postrzegane jako odgrywające istotną rolę w polityce zagranicznej. W tym względzie ani inicjatywa Pasa i Szlaku, ani format 16+1 nie są przedmiotem szczególnego zainteresowania i pogłębionej analizy, zarówno w kręgach politycznych i rządowych, jak i wśród opinii publicznej. Trudno jest wskazać, co z obu chińskich inicjatyw wynika dla Słowacji i jak mogą być one efektywnie wykorzystane. Dominującym poglądem w tym względzie wydaje się oparcie działań o siły rynkowe, a co za tym idzie, przekonanie, że jeśli Chiny są zainteresowane zaangażowaniem się gospodarczym na Słowacji, to zadecyduje tu rachunek ekonomiczny. Kierując się tym przeświadczeniem, przyjmuje się, że Słowacja jest zbyt małą gospodarką jak na działania inicjowane przez państwo. W przeciwieństwie do Rosji, stosunek do której mocno dzieli słowacką scenę polityczną, relacje z Chinami są raczej przedmiotem konsensusu, z pewnością silniejszego niż w Czechach. W tym względzie również panuje zgoda, że prowadzenie kontaktów z Chinami nie wymaga szczególnych zabiegów, tak jak robią to władze sąsiednich Węgier.

„Karta chińska” w polityce zagranicznej w trójce UE–USA–Rosja jest dla Słowacji nieistotna, odgrywając o wiele słabszą rolę niż analogiczna „karta rosyjska”. Elity rządzące nie widzą korzyści z prowokowania Unii Europejskiej i Stanów Zjednoczonych ostentacyjnymi gestami szczególnego zaangażowania w relacje z Chinami. Władze w Bratysławie cenią so-

bie wizerunek państwa przyjaznego wobec Unii Europejskiej i takie stanowisko starają się pielęgnować.

Słowacja nie wydaje się posiadać sprecyzowanych celów w polityce zagranicznej wobec Chin, a format 16+1 nie jest szczególnie ważny dla słowackiej dyplomacji. Takie przekonanie dominuje w tutejszych kręgach politycznych, a zwłaszcza w Ministerstwie Spraw Zagranicznych. Urzędnicy w ministerstwach związanych z gospodarką próbują promować własne agendy przez 16+1, ale dotychczasowe efekty tych starań są znikome. Również umiejscowienie na Słowacji Centrum Transferu Technologii Wirtualnych 16+1 należy odbierać w kategoriach przypadku, a nie szczególnego potencjału Słowacji do kierowania takim mechanizmem, który można uznać za *de facto* nieaktywny.

Chociaż rząd Słowacji przyjął, przygotowaną przez Ministerstwo Gospodarki, oficjalną strategię wobec Chin w kwietniu 2017 roku, nie przełożyło się to jednak na konkretne działania. W ciągu półtora roku od ogłoszenia dokumentu nie zaakceptowano nawet wytycznych w sprawie wykonywania strategii. Ponadto panuje przekonanie, że pod względem gospodarczym dotychczasowa współpraca z Chinami nie przyniosła rezultatów. Natomiast relacje polityczne rozwijają się, choć o wiele wolniej, niż w przypadku pozostałych państw Grupy Wyszehradzkiej. Wobec znikomych efektów dotychczasowych działań pod znakiem zapytania stoi zasadność bardziej aktywnego rozwijania relacji z Chinami i tego, w jaki sposób mogą być one korzystne dla Słowacji.

W rumuńskiej percepcji, mechanizm 16+1 stanowi on dobrą okazję do odnowienia bilateralnych stosunków pomiędzy państwami, chociaż inicjatywa ma charakter multilateralny. Ważna w tej materii jest współpraca lokalna, bo to ona powinna być podstawą osiągania nowych powiązań gospodarczych w wymianie dwustronnej, jak również w całym mechanizmie 16+1. Doroczne spotkania szefów rządów państw europejskiej szesnastki i Chin służą co do zasady osiągnięciu celów politycznych w stosunkach bilateralnych, niemniej mają zdecydowanie za małe przełożenie na praktyczny wymiar współpracy gospodarczej. Z praktyki rumuńskiej wynika, że kontakty z chińskim Ministerstwem Handlu lub z Narodową Komisją Rozwoju i Reform ChRL są specyficzne i utrudnione. Wartością dodaną do współpracy lokalnej z chińskimi samorządami jest fakt, że posiadają one autonomię w kwestii prowadzenia wymiany handlowej z zagranicznymi podmiotami, a wewnętrzna rywalizacja pomiędzy chińskimi prowincjami prowadzi często do uzyskania lepszej pozycji negocjacyjnej po stronie europejskich samorządów czy środowiska biznesowego.

W kontekście rumuńskim należy zwrócić uwagę na możliwość aktywizacji władz lokalnych w działaniach w formacie 16+1. Z punktu widzenia działań praktycznych łatwiej jest dotrzeć do lokalnych elit niż do urzędów centralnych, co może przynieść intensyfikację współpracy ekonomicznej. Natomiast ze strategicznego punktu widzenia – z uwagi na działania Rosji w regionie – dla Bułgarii istotny jest potencjalny status Mołdawii w 16+1 jako członka obserwatora. Format 16+1 uznawany jest za przygotowany przez Chiny, co ogranicza możliwości wpływania na decyzje w jego ramach i powoduje, że państwa Europy Środkowej i Wschodniej są z reguły reaktywne. W odniesieniu do ewaluacji formatu należy wskazać, że mimo zapowiedzi, duże chińskie projekty w Rumunii nie są realizowane, co częściowo jest warunkowane niestabilną sytuacją w państwie. Jednym z problemów z podejmowaniem prób przyciągnięcia bezpośrednich inwestycji z Chin na poziomie lokalnym wskazanych przez stronę rumuńską jest również fakt, że większość chińskich przedsiębiorstw z aspiracjami inwestycyjnymi w Europie jest ograniczanych przez scentralizowany proces decyzyjny, co tworzy trudności negocjacyjne i dodatkową asymetrię w stosunkach gospodarczych. Ponadto integracja mechanizmu 16+1 z inicjatywą Pasa i Szlaku wprowadza zamieszanie, gdyż Rumunia nie może odczytać jasnych oczekiwań ze strony chińskiej.

W kontekście działalności w Rumunii Sekretariatu ds. Energetyki mechanizmu 16+1, do tej pory nie wypracowano projektów transnarodowych, niemniej dla każdego z państw ustalone są punkty centralne w potencjalnej współpracy energetycznej. Strona rumuńska wskazała, że prawdopodobnie współpraca dotycząca koncepcji Trójmorza stworzy konkretną ofertę dla Chin, w której podjęte zostaną projekty energetyczne bazujące na współpracy międzynarodowej. W odniesieniu do chińskich inwestycji wskazywany jest problem niestabilnego środowiska politycznego w Rumunii, który uznaje się za hamulec w szerszych działaniach chińskich inwestorów. Potwierdza to przykład inwestycji w Cernavoda. Prowadzone od 2013 roku negocjacje zatrzymano w 2016 roku i odtąd nie postępują z winy Rumunii. Być może przeszkodą w ustanowieniu wspólnego stanowiska jest brak powołania międzyrządowej komisji zajmującej się kluczowymi projektami. Oba państwa w swoich relacjach bilateralnych bazują na deklaracji o ustanowieniu strategicznego partnerstwa z 2004 roku, niemniej ostateczna forma porozumienia nigdy nie została wypracowana. Chiny są dla Rumunii niewątpliwie ważnym partnerem politycznym i gospodarczym, jednak wartość dwustronnej wymiany wskazuje na wyraźną asymetrię i ograniczenia w możliwościach prowadzenia dalszej kooperacji. Priorytetem dla rumuńskiego rządu jest zatem dalszy rozwój pozytywnych relacji z Unią Europejską. W relacjach z Chinami rząd w Bukareszcie dąży głównie do zmniejszenia asymetrii w dwustronnych stosunkach gospodarczych, a także przyciągania inwestycji infrastrukturalnych, szczególnie w kwestii rozbudowy portu na Morzu Czarnym w Konstancy. Z przeprowadzonych na potrzeby raportu wywiadów swobodnych wynika, że konsultacje wybranych rumuńskich ministerstw w sprawie Chin odbywają się raz w miesiącu. Wskazuje to na znaczenie Chin w rumuńskiej polityce zagranicznej.

Z chińskiego punktu widzenia format 16+1 jest interpretowany z różnych perspektyw. Po pierwsze, jest platformą równoważącą relacje Chin z Unią Europejską. Chińscy decydenci, uznając, że dla prowadzenia całościowej polityki wobec Europy potrzebny jest „komponent wschodni”, dający możliwość „dobrego równoważenia” czy też wpływania na Brukselę, podjęli decyzję o utworzeniu forum współpracy EŚW–Chiny. W tym formacie z punktu widzenia oceny sytuacji międzynarodowej Bałkany Zachodnie są najważniejszym elementem chińskiej polityki mogącym wpływać na kształtowanie relacji Chin z Unią Europejską czy takimi państwami UE jak Niemcy. Jednak w kontekście Bałkanów problematyczne są konflikty wewnętrzne o podłożu etniczno-religijnym, w tym m.in. werbunek kandydatów do ISIS, co może przełożyć się na konieczność zaangażowania się politycznego Chin w szerszym kontekście Bliskiego Wschodu. Co istotne, na obszarze Bałkanów Zachodnich krzyżują się interesy Unii Europejskiej, Stanów Zjednoczonych oraz Rosji.

Stany Zjednoczone, sprzyjające wilsonowskiej zasadzie samostanowienia, wspierają „separatyzmy” na obszarze Bałkanów, powodując ich destabilizację. Po wojnie w 1999 roku i odłączeniu się Czarnogóry od Federacji Jugosławii oraz Kosowa od Serbii „przekazały” one procesy demokratyzacji państw Bałkanów Zachodnich Unii Europejskiej. Jednak z uwagi na liczne interesy w Unii Europejskiej nie było zgody na prowadzenie jednolitej polityki wobec państw regionu. Polityka chińska staje przed podobną konstatacją, że kluczowe są nie tyle plany rozwoju gospodarczego, ile przedłożenie rozwiązań politycznych i instytucjonalnych dla rozwiązania konfliktów etnicznych i religijnych. Ważnym elementem w tym względzie jest również polityka Rosji w regionie.

W chińskich ocenach przedstawia się Serbię jako kraj mający największe wpływy na Bałkanach Zachodnich, stąd też polityka chińska oscyluje głównie wokół zacieśniania relacji z Belgradem. Papierkiem lakmusowym współpracy jest sporna kwestia Kosowa. W tym kontekście utworzyły się dwa fronty: Chiny i Rosja popierają integralność terytorialną Serbii, a Unia Europejska i Stany Zjednoczone wspierają zasadę samostanowienia. Rosja, jak wskazuje się

w chińskich opracowaniach, umiejętnie wykorzystuje ten element w relacjach z Bałkanami Zachodnimi do ograniczania pola manewru Zachodowi. Po pierwsze, dyskontując konflikty na Bałkanach, po drugie – korzystając z konfliktów etniczno-religijnych, a po trzecie – wykorzystując braki w sile normatywnego oddziaływania struktur europejskich, zwłaszcza po kryzysie gospodarczym w 2008 roku.

Jednak wraz z rosnącą rolą Chin w ramach koncepcji Pasa i Szlaku oraz formatu 16+1 ocenia się, że muszą one „zwolnić” ze swoją aktywnością międzynarodową, ponieważ wraz z nią rośnie ryzyko „strategicznego przelicytowania” (*zhanlüe touzhi*). W tej sytuacji Chiny będą racjonalnie promować swoje interesy w UE kosztem formatu 16+1. W dalszej perspektywie może to powodować odstępianie od realizacji chińskich projektów inwestycyjnych w takich państwach Unii Europejskiej, jak Polska czy Węgry. Podobne projekty będą mogły być tylko realizowane przy udziale, poparciu i akceptacji Unii. Inny pogląd przedkładany w Pekinie wskazuje, że Chiny nie powinny się angażować w wielostronną współpracę w ramach wspólnych inwestycji (*collective financing*), ponieważ chińskie środki są inne od oferowanych przez organizacje międzynarodowe. Dlatego wnioskuje się, że w dalszym ciągu relacje bilateralne powinny być podstawowym mechanizmem działań chińskich w Europie Środkowej.

Z drugiej strony Pas i Szlak ma służyć promocji całościowych rozwiązań dla państw rozwijających się i być swego rodzaju wehikułem dla takich działań. W tej perspektywie kluczowe jest wskazanie, że Chiny postrzegają Europę Środkową i Wschodnią jako część globalnego Południa, zatem prowadzą swoją politykę zgodnie z wzorcami dla państw rozwijających się. Taka narracja, zapoczątkowana w 2015 roku przez przewodniczącego Xi Jinpinga na spotkaniu z przywódcami 16 państw w Pekinie, stanowi immanentną część chińskiej polityki wobec regionu, jako zakorzenionej w doświadczeniach współpracy z „sojuszniczym obozem państw komunistycznych”. Skodyfikowanie relacji z Europą Środkowo-Wschodnią w formacie 16+1 wynika z faktu, że państwa te będą wykazywały większe zrozumienie dla działań chińskiej polityki zagranicznej. Z punktu widzenia interesów poszczególnych państw Europy Środkowej może to negatywnie wpływać na ich pozycję w Unii Europejskiej. W dalszej perspektywie percepcja Pekinu staje się częścią dyskusji o Europie „dwóch prędkości”. Z tego punktu widzenia analogie do państw rozwijających się wspierają działania m.in. Francji, która postuluje wprowadzenie takiego podziału wewnątrz Unii.

Ważnym elementem, często jednak pomijanym w analizach są relacje chińsko-rosyjskie w kontekście 16+1. Istotne jest tu popieranie przez Chiny tworzenia korytarza transportowo-infrastrukturalnego w oparciu o współpracę trzech mórz: Bałtyckiego, Adriatyckiego i Czarnego. Budowa infrastruktury przesyłowej dla gazu LNG jest zbieżna z chińskimi planami budowy korytarza łączącego Pireus z Morzem Bałtyckim. I jeden, i drugi projekt wspiera integrację państw na obszarze Europy Środkowej, co jest niekoniecznie zbieżne z interesami rosyjskimi, które preferują kanały współpracy Wschód–Zachód. Innym elementem jest rozszerzenie formatu i przyjęcie Białorusi jako obserwatora. Takie posunięcie może być interpretowane jako chęć wpływania na Rosję w kierunku złagodzenia embargo z Europy na niektóre produkty, które mogą być transportowane cargo kolejowym. Jednak chińskie zaangażowanie inwestycyjne na Białorusi, m.in. w park infrastrukturalny w Mińsku, powoduje wzrastającą presję ze strony Rosji, która nie chce pełnić roli „odzwiernego” czy „korytarza” w relacjach gospodarczych Chin z zaawansowaną technologicznie Europą Zachodnią.

